

Elina Ortamo

U590KNB

ESTER TOIVONEN -
KANSAKUNNAN KAUNOTAR
Historiallinen näyttely Haminan kaupungin-
museoille

Opinnäytetyö
Muotoilun koulutusohjelma

Joulukuu 2014

MAMK
University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä joulukuu 2014
Tekijä(t) Elina Ortamo	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Muotoilun koulutusohjelma., teatteripuvustus
Nimeke Ester Toivonen - kansakunnan kaunotar – Historiallinen näyttely Haminan kaupunginmuseoille	
Tiivistelmä Opinnäytetyöni aihe oli Ester Toivonen - Kansakunnan kaunotar -näyttelyn tekeminen Haminan kaupunginmuseolle. Näyttelyn teemana oli vuoden 1934 Miss Eurooppa ja filmitähti Ester Toivonen sekä 1930- ja 1940-luvun kauneusihanteet ja muoti. Tavoitteena oli kulttuurielämys eli visuaalisesti kiinnostava, viihdyttävä ja informatiivinen näyttely historiallisten lähdeaineistojen pohjalta. Tehtäväni oli tutkia aihetta, kirjoittaa näyttelykäsikirjoitus sekä näyttelytekstit ja suunnitella näyttelyn visuaalinen ulkoasu. Näyttelyn avajaiset olivat 14.5.2014. Suunnitteluprosessin runkona käytin G.B. Harrisonin (1982) teknologisen suunnitteluprosessin mallia, jonka avulla analysoin ja järjestelin suunnittelun työvaiheet lähtökohdasta päämäärään sekä rajoitteet ja resurssit. Malli tuki työskentelyäni melko hyvin ja auttoi minua saavuttamaan tavoitteeni. Aineiston tutkimusvaiheessa perehdyin Ester Toivosen elämään ja hänen aikaansa eli kartoitin suunnittelun lähtökohdat. Samalla selvitin ja suunnittelin näyttelyyn tulevan esineaineiston, joita olivat muun muassa Ester Toivoselle alun perin kuulunut iltapuku sekä kampauspöytä, valokuvia ja 1930–1940-luvun asusteita omista kokoelmistani. Suunnitteluvaiheessa hahmottelin visuaaliset ideani rakentamalla pienoismallin. Visuaalisessa ideoinnissa otin huomioon näyttelytilan ja pyrin aikakauden mukaiseen ulkoasuun. Näyttely toteutettiin ja rakennettiin yhdessä museon työntekijöiden kanssa. Näyttely oli visuaalisesti onnistunut ja Haminan kaupunginmuseolle kesän 2014 vetonaula. Minulle näyttelyn tekeminen oli täysin uusi osa-alue. Projektina se oli hyvä tilaisuus käyttää hyväksi kiinnostustani pukuhistoriaan ja museotyöskentelyyn. Sain paljon kokemusta paitsi museotyöstä, myös historiallisesta tutkimuksesta.	
Asiasanat (avainsanat) G.B Harrisonin malli, Ester Toivonen, Miss Eurooppa, Filmitähti, museonäyttely, 1930-luku, 1940-luku, elokuvahistoria, pukuhistoria	
Sivumäärä 47 + 4 liitettä	Kieli Suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Satu Kivimäki	Opinnäytetyön toimeksiantaja

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis December 2014
Author(s) Elina Ortamo	Degree programme and option Degree programme in Design, Theatrical Costume Design
Name of the bachelor's thesis Ester Toivonen - kansakunnan kaunotar – Historical exhibition for Hamina Town museum	
Abstract The topic of my bachelor's thesis was to make an exhibition called Ester Toivonen – Kansakunnan kaunotar (national beauty) for Hamina Town Museum. The theme of the exhibition was the Finnish film star and Miss Europe 1934 Ester Toivonen, highlighting the fashion and beauty standards from 1930's and 1940's. The goal of the exhibition was to provide a visually interesting cultural experience, both informative and entertaining, based on historical source material. My task was to research the subject, write the script for the exhibition, and design the visual layout. The opening of the exhibition was 14 March 2014. As the base of my design project I used G.B Harrison's model for technological design process. With the help of this model I analysed and arranged the stages of the process from the starting point to the final result, with its limits and resources. The model assisted my project quite well and helped me to achieve the result. While researching I explored Ester Toivonen's life and era in order to set the starting points to my study. At the same time I searched for representative exhibit items – for example there was Ester Toivonen's evening gown and vanity table, some photographs of her and few 1930's and 1940's accessories from my own collection. I sketched my visual ideas by building a scale model. Furthermore, I paid attention to the exhibition venue and aimed for a period-like visual setting. The exhibition was organized and mounted with the help of museum staff. Visually the exhibition was a success. For the Hamina Town museum the exhibition was the important attraction in Summer 2014. Designing an exhibition was all new for me. As a project it was a good chance to use my interest in costume history and museum work. I got experience not only of museum work but also of historical researching.	
Subject headings, (keywords) G.B Harrison's model, Ester Toivonen, Miss Europe, movie star, Museum Exhibition, 1930's, 1940's, Film history, Costume history	
Pages 47 + 4 appendices	Language Finnish
Remarks, notes on appendices	
Tutor Satu Kivimäki	Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	NÄYTTELYN SUUNNITTELUPROSESSI.....	2
2.1	Suunnitteluprosessi Harrisonin mallin mukaan	2
2.2	Resurssit ja rajoitteet.....	6
3	ESTER TOIVONEN – KANSAKUNNAN KAUNOTAR	8
3.1	Aineiston tutkiminen	9
3.2	Ester Toivonen ja hänen aikansa	11
4	NÄYTTELYN TOTEUTUS	15
4.1	Ideointi	15
4.2	Näyttelyn suunnittelu	23
4.3	Pienoismalli	30
4.4	Näyttelyn rakentaminen	31
5	ARVIOINTI	38
6	POHDINTA	40
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	
	1 Esineluettelo	
	2 Näyttelyteksti	
	3 Museon palaute	
	4 Lehtiartikkeli	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa Haminan kaupunginmuseolle näyttely, jonka teemana on Ester Toivonen ja hänen aikansa. Tarkoitus oli perehtyä historialisiin lähdemateriaaleihin ja rakentaa niiden pohjalta museonäyttely. Etsin näyttelyaineiston museon kanssa yhteistyössä. Näyttelyn aiheen tutkimisen lisäksi pohdin, minkälaisilla visuaalisilla keinoilla voidaan välittää viesti ja elämäntarina. Sen lisäksi perehdyin jonkin verran museologiaan ja näyttelyarkkitehtuuriin sekä pienoismallin rakentamiseen. Suunnitteluprosessin pohjana käytin Harrisonin teknologisen suunnittelun mallia.

Minua on aina kiinnostanut historia ja erityisesti puku- ja henkilöhistoria. Siksi tuntui luontevalta, että halusin tehdä opinnäytetyönäni jotain, jossa voisin käyttää tätä kiinnostustani hyväksi. Pohtiessani eri vaihtoehtoja päädyin siihen, että joku henkilönäyttely olisi mielenkiintoisin. Silloin voisin käyttää hyväksi sekä visuaalista ajattelutapaa että historian tutkimista.

Ajattelin, että museonäyttely jostain henkilöstä onnistuisi parhaiten, jos kyseessä olisi jokin juhlavuosi. Siksi etsin vuonna 1914 syntyneitä henkilöitä, sillä tiesin tekeväni opinnäytetyöni kevään 2014 aikana. Löysin Ester Toivosen nimen ja sattumalta olin ostanut vain vähän aiemmin divarista hänen omaelämäkertansa. Päätin, että tämä vuoden 1934 Miss Eurooppa olisi sopiva aihe. Koska pukuhistoriakiinnostuneisuuteni painottuu nimenomaan 1900-luvun alusta 1960-luvulle, ja 30-luvun tyyli on yksi suosikeistani, aihe alkoi tuntua entistäkin kiinnostavammalta.

Ester Toivonen oli kotoisin Haminasta. Seikkailunhaluinen luonteeni johdatti minut siihen, että keväällä 2013 otin yhteyttä Haminan kaupunginmuseoon ja kysyin, olisiko museolla kiinnostusta tällaiseen näyttelyyn. Siellä oltiin kiinnostuneita ideastani. Toki hieman jännitti, miten puvustajana osaisin tehdä museonäyttelyä taustallani ainoastaan työharjoittelu Teatterimuseossa, mutta uskoin selviäväni. Suunnitelma jäi kevään ja kesän ajaksi hautumaan, ja syksyllä 2013 sovimme museonjohtajan kanssa palaverin, jossa ideoimme suunnitelmaa eteenpäin. Selvennettiin, että vastaan näyttelyn käsikirjoituksesta ja sen toteuttaminen on opinnäytetyöni Mikkelin ammattikorkeakouluun. Käytännön toteutus tehtiin yhdessä Haminan kaupunginmuseon kanssa.

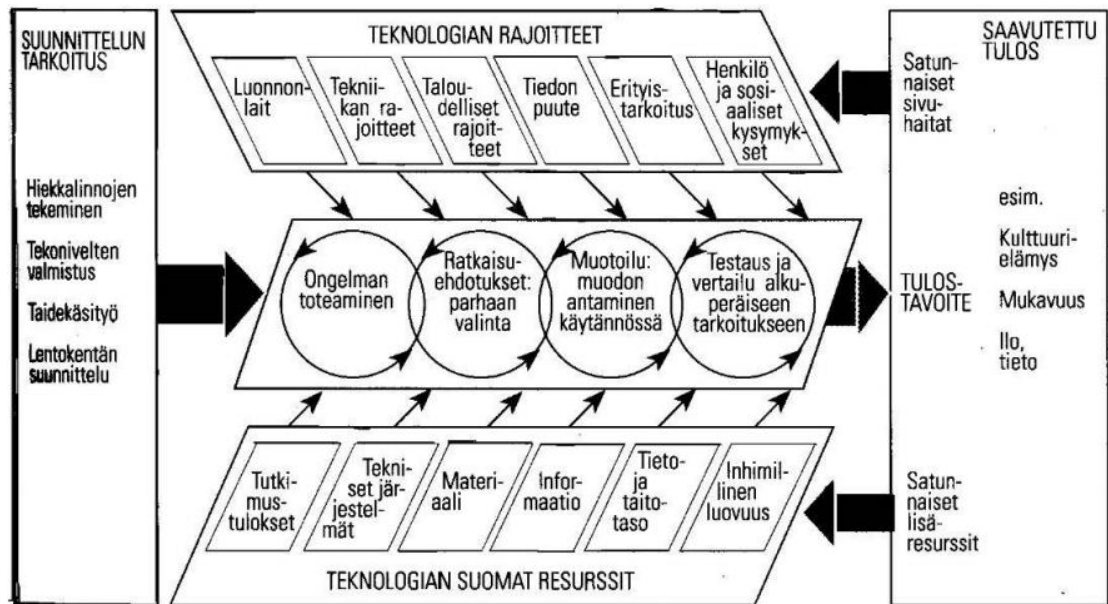
2 NÄYTTELYN SUUNNITTELUPROSESSI

Opiskelen teatteripuvustusta, joten näyttelyn suunnitteleminen ei ollut suoraan omaa alaani. Näyttelyn rakentamisessa on omat haasteensa, varsinkin kun museonäyttelyn tekeminen on laajempaa kuin oma osaamiseni. Giles Velarde kirjoittaa teoksessaan *Designing Exhibitions* (1988, 41), että näyttelysuunnittelu on hyvin lähellä teatteria. Nykyisin monet näyttelyt suunnitellaan enemmänkin viihteellisiksi kuin informatiivisiksi. Tämän huomasin myös Teatterimuseossa, jossa pääsin seuraamaan Näyttelijän kengissä -näyttelyn syntyä. Kyseinen näyttely oli suunniteltu myös esitystilaksi.

Kokemukseni museotyöskentelystä ja museoalasta oli rajoittunut lähinnä työharjoitteluuni Teatterimuseolla. Näyttelyjen rakentamista olen seurannut sivusta ja ollut mukana avustamassa. Sain Teatterimuseolta mukaani myös monistenipun (Projektin hallinta...), jossa kerrotaan näyttelyprojektin kulku. Vaikka teksti onkin kyseisen museon omiin tarkoituksiin kirjoitettu, siinä listataan muun muassa se, että alussa suunnitellaan esimerkiksi näyttelyn ideointi, tutkimus ja näyttelyaineisto sekä tiedottaminen. Toteutus- ja toimintavaiheessa tehdään aikataulu, taustatutkimus, esineistö ja suunnitellaan visualisointi ja rakenteet. Listauksesta päätellen näyttelyn tekeminen on monen tekijän yhteistyötä. Tiesin siis suurin piirtein, miten näyttely tehdään. Omassa tapauksessani Haminan kaupunginmuseon henkilökunta oli koko ajan mukana tukemassa suunnitteluprosessia, joten minun ei tarvinnut yksin ottaa selville, miten näyttely tehdään.

2.1 Suunnitteluprosessi Harrisonin mallin mukaan

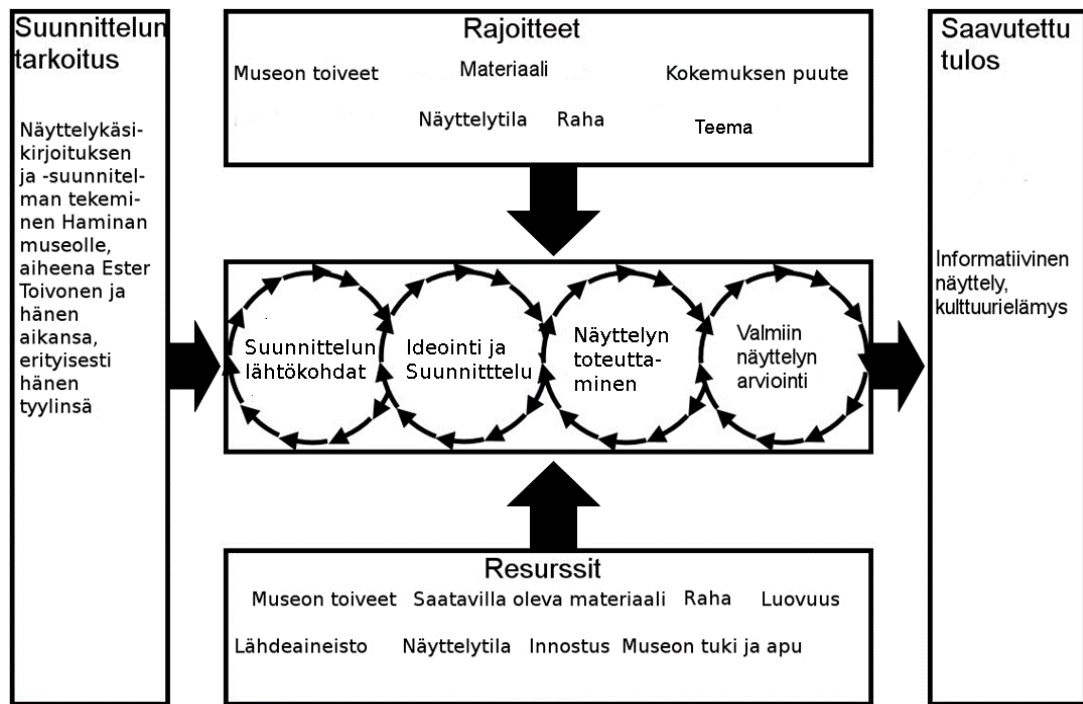
Käytin suunnittelun pohjalla Harrisonin teknologisen suunnitteluprosessin mallia (kuva 1), jossa käsitellään suunnittelun vaiheet peräkkäisinä jaksoina. Suunnittelun lähtökohdaksi ja päämääränä on elämänlaadun parantaminen. Suunnittelun vaiheiden analysoinnissa on otettava huomioon myös resurssit ja rajoitteet sekä satunnaiset sivuhaitat ja lisäresurssit. Prosessissa peräkkäiset suunnittelujaksot saattavat myös mennä päällekkäin. (Anttila 1996, 97 - 98.)

KUVA 1. Harrisonin teknologisen suunnitteluprosessin malli (Anttila 1996, 97)

Huolimatta siitä, että Harrisonin malli on alun perin tarkoitettu teknologiseen suunnitteluun, se soveltuu myös omaan projektiin. Näyttely on yleisölle suunnattu elämys ja siten elämänlaadun parantaja. Koska tässä prosessissa on paljon minulle uusia asioita, minun on otettava huomioon erityisesti suunnittelun resurssit ja rajoitteet. Suunnittelumallin hyvä puoli on myös, että se on lähtökohta- ja päämääräkeskeinen. Projektiani helpottaa paljon, jos minulla on selkeä päämäärä ja suunnitteluprosessi, mikä tekee aikataulujen laatimisesta täsmällisempää ja johdonmukaisempaa.

Sovelsin mallia tarkoituksiini sopivaksi (kuva 2). Aloitin työvaiheiden arvioinnin itse asiassa tuloksesta, koska se oli helpointa määrittellä. Sen jälkeen lisäsin siihen suunnittelun tarkoituksen: suunnittelusta pitäisi syntyä näyttely, joka olisi informatiivinen ja viihdyttävä. Mietin työvaiheet, jolla pääsisin tulokseen. Listasin asiat, jotka asiat tulevat vaikuttamaan suunnitelmiini jatkuvasti. Nämä ovat siis rajoitteita ja resursseja.

KUVA 2. Näyttelyn suunnitteluprosessi (Harrisonin mallin pohjalta soveltanut Ortamo, 2014)

Suunnittelun tarkoituksena oli näyttelykäsikirjoituksen eli suunnitelman tekeminen Haminan kaupunginmuseolle. Näyttelyn ideana oli valottaa pala henkilöhistoriaa Ester Toivosesta ja hänen ajastaan. Tavoitteena oli informatiivinen näyttely.

Haminan kaupungin museonjohtajalta saamani tiedon mukaan näyttelyä suunniteltaessa tehdään näyttelykäsikirjoitus. Siitä selviää suurin piirtein, mitä esineitä näyttelyssä on ja miten ne ovat esillä. Näitä suunnitelmia tarkennetaan yleensä prosessin edetessä. Minun piti siis tehdä kirjallinen suunnitelma näyttelystä. Jotta näyttelysuunnitelma olisi myös visuaalisesti selkeä, päätin tehdä myös pienoismallin.

Suunnittelun aloittaminen oli helppoa aineiston tutkimisesta sekä lähtökohtien analysoinnista. Oli selvitettävä, mitä on mahdollista saada näyttelyyn esille ja tutkittava Ester Toivosen elämää. Haminan kaupunginmuseo oli auttanut esimerkiksi ottamalla yhteyttä Ester Toivosen jälkeläisiin. Se lisäksi siellä oli otettu selvää mahdollisista esineistä ja esinelainoista sekä sovittu vierailu Kansalliseen Audiovisuaaliseen Instituuttiin.

Aiheen tutkimiseen ja näyttelyesineistön etsimiseen liittyy myös se, että minun on käytävä Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa (KAVI) ja Kansallisarkistossa tutkimassa kuvamateriaalia ja muita lähteitä. Kävin museonjohtajan kanssa Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa 13.2 ja katsoin jo alustavasti kuvat läpi valiten näyttelyjulisteeseen tulevan kuvan.

Ideointivaihe tarkoittaa sitä, että saatavilla olevasta materiaalista ideoidaan näyttelykokonaisuus ja päätetään, mitä laitetaan esille. Sen jälkeen voidaan jo miettiä visuaalista näytteille asettelua. Tässä vaiheessa on mahdollista tehdä useampia ehdotuksia. Niin sanottu joustava näyttelysuunnitelma on valmiina. Siihen voidaan vielä lisätä ja etsiä materiaalia. Näyttelyn suunnittelemisvaiheessa tehdään jo valmis käsikirjoitus ja hahmotellaan koko näyttely. Näyttelysuunnitelmassa luetellaan esineet ja niiden näytteille asettelu (esimerkiksi vitriinit, seinille ripustaminen) sekä mahdollisesti esineiden suojaus. Sen lisäksi kirjoitan kaikki näyttelytekstit eli seinälle tulevat tekstit, esineluettelon ja pari muuta tekstiä aineistoon liittyen. Toteutan suunnittelun pääasiassa kirjallisenä eli näyttelykäsikirjoituksen avulla, mutta teen myös visuaalisen esityksen eli pienoismallin.

Joustava näyttelysuunnitelma, johon voidaan vielä tehdä lisäyksiä ja muutoksia, määriteltiin olevan valmiina 5.3. Siten jäisi aikaa etsiä mahdollista materiaalia ja miettiä rakennelmia. Tässä vaiheessa jonkin suunnitelman osan muutokset ovat vielä mahdollisia.

Lopullinen suunnitelma näyttelyteksteineen oli alustavasti sovittu olevan valmiina 28.4 mennessä. Silloin kaikki näyttelytekstit menisivät painoon ja varmistettaisiin loppujen rakennelmien saatavuus. Tällöin päästään aloittamaan itse näyttelyn rakentaminen. Näyttelyä rakennettiin noin viikon ajan ennen avajaisia, jotka ovat viikolla 20 eli 14.5.2014.

Valmiista näyttelystä saan kirjallista palautetta museon työntekijöiltä sen jälkeen, kun näyttely on purettu. Kirjoitan myös itsearviointin ja pohdin, onnistuiko näyttely tavoitteessaan. Sen lisäksi arvioin omaa osaamistani.

Prosessin tuloksena on näyttely, joka olisi kulttuurielämys museokävijöille. Samalla se olisi informatiivinen ja viihteellinenkin.

Laadin aikataulun viikkosuunnitelman mukaan (Taulukko 1). Siitä näkyy, että suunnitelmani oli tutkia aihetta ja suunnitella näyttelyä jonkin verran rinnakkain. Aiheen tutkiminen kulki läpi koko prosessin. Merkitsin aikatauluuni myös käynnit Kansallisarkistossa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa.

TAULUKKO 1 Näyttelyprojektin aikataulu

VK	Aiheen tutkimista	Kansallisarkisto	Kansallinen audiovisuaalinen...	Näyttelyn luonnostelua	Lopullinen suunnitelma	Tekstit, tiedotteet	Näyttelyn rakentaminen
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							

2.2 Resurssit ja rajoitteet

Museon toiveet toimivat rajoitteena: museon työntekijät toivoivat näyttelyäni oman kesänäyttelynsä yhteyteen. Kesänäyttelyn teemana oli kauneus ja kauneudenhoito, joten minun on lisättävä omaan näyttelyyni näitä teemoja. Museolla oli omia ideoita ja ehdotuksia näyttelyyni suhteen, kuten esimerkiksi näyttelyyn liittyvistä esillepanoratkaisuista. Toisaalta toiveet ovat myös resursseja. Pystyin käyttämään hyväksi heidän ideoitaan ja samalla pohtia, rajoittaa ja selkeyttää omia ideoitani. Heidän toiveensa vaikuttivat omiin ideoihini.

Saatavilla oleva materiaali ja aineisto toimivat rajoitteena, sillä en voinut suunnitella esille pantavaksi sellaista, minkä saatavuudesta en ollut varma. Vaikka museolla oli omat kokoelmansa ja se voi lainata tai hankkia aineistoa muualtakin, kannattaa näyttely suunnitella tiedossa olevan näyttelyaineiston mukaan. Myös se seikka, että alkuperäistä Ester Toivoseen liittyvää vaatetusesineistöä oli rajatusti, johti siihen, että oli etsittävä sopivan tyylistä aikakauden esineistöä. Kuitenkin saatavilla oleva materiaali toimi myös resurssina. Kun tiesin suunnilleen, millaista aineistoa minulla oli ja millaista oli saatavilla, se jopa helpotti suunnitteluani. Sen mukaan, mitä materiaaleja oli saatavilla – kuten yksi alkuperäinen iltapuku – oli niiden ympärille mahdollista rakentaa näyttelyideaa.

Teema on resurssi ja koko näyttelysuunnittelun punainen lanka ja inspiraationlähde sekä näyttelyn koko perusta. Silti se on myös rajoitus, sillä näyttelyn teeman oli oltava selkeä. Teemaa ei saa laajentaa liikaa ja kokonaisuuden on oltava yhtenäinen – siinä mielessä se on samalla myös resurssina, eli selkeät rajat vahvistavat teemaa ja näyttelyn suunnittelua.

Kokemuksen puute oli ehkä yksi suurimmista rajoitteista. Tyylinäyttelyn tekeminen ei ole varsinaisesti teatteripuvustuksen alaa. Olin toisaalta ollut työharjoittelussa Teatterimuseossa ja siten olin saanut jo kosketusta museomaailmaan. Tietotaitoni museologiasta ei ole suuri, mutta tämä oppinäytetyöprosessi opetti minulle paljon.

Näyttelytila oli melko pieni, vain yksi huone, ja toimi siten rajoitteena. Myös museon resurssit näyttelytilan rakenteille rajoittivat suunnittelua. Esimerkiksi mahdollisten vitriinien koko, esineinen suojausratkaisut ja muut vaikuttivat paljonkin näyttelyn visuaaliseen suunnitteluun. Näyttelytila oli myös resurssi – ylipäätään se, että näyttelytila on olemassa ja sen asettamat rajoitteet johtavat myös luoviin ratkaisuihin ja ideointeihin. Ilman tietoa mahdollisesta näyttelytilasta ei ole edes mahdollista suunnitella näyttelyä (Velarde 1988, 51).

Raha on rajoite, koska ihan kaikkeen ei museolla ole varaa. Esimerkiksi kuvien tilaamiset, konservointi, esinelainaamiset ja muut sen kaltaiset maksavat. Raha toimii toki myös resurssina. Esimerkiksi se mahdollisti Ester Toivosen iltapuvun konservoinnin. Myös se, että raha rajoitti esimerkiksi kuvien tilaamista, toimii resurssinakin; kun tiesin sopivan kappalemäärän, joutuu perustelevaan ja suunnittelemaan huolella kuvien

valinnan. Vaikka onkin vaikea arvioida budjettia etukäteen, on suunnittelijan otettava raha ja rahankäyttö huomioon suunnitelmassaan (Velarde 1988, 57).

Museon tuki ja apu tarkoittaa sitä, että en suunnitellut näyttelyä ihan yksin. Heidän apunsa esimerkiksi näyttelyaineiston hankkimisessa oli minulle erittäin suuri.

Innostus oli ehdottomasti resurssi. Oman – ja museotyöntekijöiden – innostuksen ansiosta näyttelyn suunnitteleminen sujui ja johti toivottuun lopputulokseen. Giles Velarde (1988, 43) kirjoittaa, että näyttelyn suunnittelija ei saa olla välinpitämätön kohdettaan kohtaan. Liika innostus voi olla myös haitaksi, jos unohtaa, että muut eivät tiedä aiheesta yhtä paljon kuin tekijä itse. Tärkeintä onkin osata olla sopivalla tavalla kiinnostunut aiheesta ja välittää tieto ulkopuolisille.

Luovuus: näyttelysuunnittelijan on osattava hahmottaa kolmiulotteinen tila ja struktuuri. (Velarde 1988, 40) Näyttelyn tekeminen vaatii paitsi tietoa, myös visuaalista silmää ja käsitystä. Ongelmanratkaisukyky, joka Verlarden (1988, 43) mukaan on yksi näyttelysuunnittelijalle vaadituista ominaisuuksista, on myös luovuutta. Opiskelen luovaa alaa, ja vaikka koenkin olevani enemmän luova kirjoittaja, olen kuitenkin myös visuaalisesti luova.

Lähdeaineisto on resurssi, sillä näyttely kokonaisuudestaan perustuu lähdeaineistosta hankittuihin tietoihin. Ilman aineistotietoa ei näyttelyä ole mahdollista rakentaa. Yksi tärkeimmistä osuuksista oli tutkimusaineiston tarkkailu ja tutkiminen. Arvelin jo alussa, että lähdemateriaalien tutkimista tulee tehtyä koko projektin ajan, erityisesti siinä vaiheessa, kun kirjoitan näyttelytekstejä.

3 ESTER TOIVONEN – KANSAKUNNAN KAUNOTAR

Ennen kuin näyttelyä alettiin suunnitella, esineaineistoa oli vain hyvin vähän tiedossa. Tilanne kuitenkin muuttui, kun Ester Toivosen jälkeläisiin otettiin yhteyttä ja saatiin muutamia henkilökohtaisia esineitä kuten Ester Toivosen iltapuku ja ihailijakirjeitä. Muutenkin suunnitelmat selkeytyivät ja tarkentuivat sitä mukaa kuin materiaalia löytyi.

Giles Velarden (1988, 49 - 51) mukaan näyttelyn tavoitteena voi olla muun muassa esitellä kokoelmaa tai osaa siitä, informoida tai jopa ilahduttaa. Tämän näyttelyn tavoite oli olla sekä informatiivinen ja viihteellinen. Muita selkeitä tavoitteita ei tälle näyttelylle tehty, mutta jo heti alkuun museujohtajan kanssa päätettiin, että näyttelyn tarkoituksena on esitellä vuoden 1934 Miss Eurooppa ja myöhemmin filmitähti ja samalla juhlistaa hänen 100-vuotisjuhlaansa.

3.1 Aineiston tutkiminen

Näyttelyn informatiivisena lähteenä käytettiin mm. Ester Toivosen omaelämäkertaa. Kuitenkin jo alussa oli suunnitelmana, että näyttely keskittyisi vain muutamiin vuosiin Ester Toivosen elämästä, vuodesta 1933, jolloin Ester Toivonen valittiin Miss Suomeksi vuoteen 1944, johon Ester Toivonen päätti filmiuransa. Koska Ester Toivonen oli aikanaan yksi aikakauden ihailtuimpia ihmisiä ja tyyli-ikonikin, näyttelyn lisäteeman olivat naisen tyyli-ihanteet 1930–1940-luvuilla. (af Enehjelm 2004, 54 - 55.)

Alustavasti museonjohtaja ehdotti seuraavia teemoja:

- Ester Toivosen lyhytelämäkerta
- Ester Toivonen ja Hamina
- Ester Toivonen missinä (ajan kauneusihanteet ja naiskuva)
- Ester Toivonen ja mainokset (Silo, Havi)
- Ester Toivonen ja elokuvat
- Naisten kauneus-, tyyli- ja muoti-ihanteet [1930 - 1940-luvuilla]

Näistä päätettiin ottaa kaikki jonkinasteisesti esille näyttelyyn, mutta painottaa teemoja ”Ester Toivonen missinä” ja ”Ester Toivonen ja elokuvat”, koska esimerkiksi Ester Toivosen kruunajaispuku ja valokuva-albumit korostivat juuri näitä teemoja. Elokuva-teemaa pystyttiin ottamaan esiin Kansallisen audiovisuaalisen instituutin valokuvakokoelman avulla. Päädyttiin myös yleisesti korostamaan 1930-luvun ja 1940-luvun kauneusihanteita, koska siihen sopivaa rekvisiittaa oli helposti tarjolla erityisesti omassa vintage-kokoelmassani.

Näyttely sijoitettiin Haminan Kauppiaantalomuseoon, niin sanottuun Mattilan hella-huoneeseen. Sen koko on museonjohtajan antamien tiedon mukaan noin 27,9 neliometriä. Näyttely suunniteltiin Kauppiaantalomuseon kesänäyttelyn yhteyteen, ja kesänäyttelykokonaisuus rakennettiin yhtenäiseksi museon toiveiden ja ehdotusten mukaan. Myöhemmässä ideointivaiheessa näyttely sai nimekseen ”Ester Toivonen – kansakunnan kaunotar”. Näytteille aseteluun pyrittiin kiinnittämään erityistä huomiota, kuten myös sen näyttävyyteen ja mielenkiintoisuuteen.

Näyttelyn tavoite oli informatiivisuus, joten ennen kuin aloin suunnitella näyttelyä, tutustuin aiheeseen mahdollisimman huolella. Tunsin aiheen jo osittain ennestään, olinhan jo lukenut Ester Toivosen elämäkerran. Tiesin paljon 1930-luvun ja 1940-luvun muodista ja kauneuskäsityksistä. Vintage-harrastukseni myötä olen perehtynyt hyvinkin yksityiskohtaisesti aikakauteen. Minulla on kokoelmassani myös aikakauden lehtiä, ja sain huomata, että lehdistä oli paljon hyötyä näyttelyn tekemisessä.

Tutkimus auttoi minua hahmottamaan paremmin ajankuvaa ja jäsentämään sen, mitä halusin näyttelyn avulla kertoa. Elämäkerran lisäksi selasin Kansallisen audiovisuaalisen arkiston Ester Toivonen -leikekansion läpi. Lisäksi kävin läpi Kansalliskirjastosta Helsingin Sanomien uutisointia Ester Toivosen Miss Eurooppa -voitosta vuonna 1934. Kansalliskirjastossa lähinnä kirjoitin muistiinpanoja ylös, sillä valokopiot olivat niin huonolaatuisia, ettei niistä olisi ollut näyttelyyn.

Päivi Aikasalo (2000, 24) kertoo tutkimuksessaan, että naistenlehdet kuvaavat aikakautensa arvoja, ihanteita ja esikuvia. Siksi minäkin sisällytin tutkimukseeni kokoelmani 30-luvun naistenlehdet, joista etsin kauneuteen liittyviä mainoksia, erityisesti sellaisia, joissa Ester Toivosta oli käytetty mainoskasvona. Tutustuin myös paljon 1930-luvun mainontaan, ja kuin varkain siitä tulikin huomamaatta yksi näyttelyn teemoista. Se ei ollut sinällään ihme, sillä mainonta lisääntyi ja kehittyi huomattavasti 1920-luvulta lähtien 1930-luvulle (Aikasalo 2000, 25 - 27). Mainokset olivat autenttista materiaalia 1930- ja 1940 -luvun kauneusihanteita esitellessä. Ester Toivonen esiintyi paljon sen ajan mainoksissa kotimaisten tuotteiden yhteydessä, olihan hän suomalaisen kauneuskuningatar (Aikasalo 2000, 68).

3.2 Ester Toivonen ja hänen aikansa

Ester Toivonen (kuva 3) syntyi vuonna 1914 Haminassa. Hänet valittiin Miss Suomeksi vuonna 1933. Vuonna 1934 Toivonen lähti Miss Eurooppa -kisoihin ja voitti. Hän oli 30-luvun tärkeimpiä symboleita ja aikakautensa kuuluisimpia kasvoja erityisesti Suomessa, mutta jonkin verran myös kansainvälisesti. (af Enehjelm 2004, 54; Toivonen-Siirala 1965, 9 – 29.)

KUVA 3. Ester Toivonen (Toivonen-Siirala 1965)

Miss Suomi-kisoja on pidetty 1930-luvun alusta lähtien. Niiden esikuva oli ulkomailta. Missikisat syntyivät aikana, jolloin kansallisromanttiset aatteet vahvistuivat ja ihmisiä lajiteltiin rotuihin hakien kansallisia piirteitä. Ester Toivosen kansainvälinen menestys merkitsi suomalaisille paljon; maailma huomasi, etteivät he olleet ns. mongoleja, vaan Suomesta löytyi hienopiirteistä kaunotar-tyyppejä. (af Enehjelm 2004, 48, 174.)

Miss Eurooppa -vuotenaan Ester Toivonen houkuteltiin filmitoimintaan. Vaikka Ester Toivonen ei pitänyt itseään näyttelijänä ja oli epävarma näyttelijäntaidostaan, hänen uransa jatkui neljäntoista elokuvan verran. Alussa hän oli kepeiden komedioiden päärooleissa, myöhemmin historiallisten pukudraamojen tärkeissä sivuosissa. Jälkimmäisiin sekä Ester itse että aikalaisarviot kokivat Esterin sopivan parhaiten.

Viimeiseksi elokuvaksi jäi Valkoiset ruusut, minkä jälkeen Ester Toivonen vetäytyi perhe-elämän pariin. (Rytönen 2008, 50 - 52; 63 - 66; Toivonen-Siirala 1965, 123.)

Filmitähtenä Ester Toivonen oli Suomen ensimmäisiä – ja toisin kuin muut, hän oli tunnettu jo ennen elokuvauraansa. Erityisesti hänen näyttelijäuransa alussa hänen nimeään korostettiin elokuvien markkinoinnissa. Ester Toivoselle varattiin usein paikka lehtien kansikuvissa, vaikka rooli olisi ollut pieni. Alkuajan komedioissa Ester Toivosen päällä nähtiin usein aikakauden muotiluomuksia, iltapukujakin. Elokuvalehdissä Ester Toivosen kuvaa käytettiin muotitalojen tai permanenttien mainoksissa. (Penna- nen 2014b.)

Urheilullinen, hoikka ja luonnollinen – sellainen oli ajan lehdissä esitelty 1930-luvun naisihanne, jota Ester Toivonenkin edusti. Aikakauden mainoksissa naisille myytiin hänen kasvoillaan saippuota ja voiteita, jotka saisivat heidän kasvonsa näyttämään nuorekkaammilta ja raikkaammilta (kuva 4). Miss Suomi -kisan voittaja sai osan palkinnostaan poseeraamalla saippuamainoksissa. (af Enehjelm 2004, 51 - 52; Kopisto 1997, 39).

OLVA-saippua
olivivaahdolla
pitää ihonne
nuorekkaana ja raikkaana

”MISS SUOMI”- Ester Toivonen-
Suomen kauneuskuningatar
1933/34 säilyttää ihonsa kauniina
ja hurmaavana Olva-ihosaippualla.

TEKIN VOITTE SÄILYTTÄÄ KAUNEUTENNE

SILMÄNNE Suojaa silmiä
Esterille suojaa silmiä
Esterille suojaa silmiä
Esterille suojaa silmiä

IHONNE Puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito

STUENNE Puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito
Esterille puolus perhehoito

Ihokin vastii ravintonsa. Ihon
luonnolliset ravinteet pitä-
vät sitä pehmeänä, mutta vuo-
rien kuluessa ne katoavat al-
huttuun rypyytä. Nämä luon-
nolliset ravinteet korvataan
parhaiten Olvalla, joka sisältää
iholle mitä terveellisimpiä öly-
jä ja pulsamia.

OLVA
IHO SAIPPUA

JOKAINEN SAIPPUA SISÄLTÄÄ KAUNEUTTA

KUKA
arvaa
oikein?

21 v.
24 v.
27 v.
18 v.

DIAMOND CREAM
DIAMOND CREAM
COOL-CREAM

Käyttökäs päivittäin Europan kauneus-
kuningatarin suosittelemaa voidetta, niin
ihonne tulee hienoksi, pehmeäksi ja rau-
kaaksi kuin nuoren tytön! Myös hii-
tytynkainen **DIAMOND** Lointo Eau de
Cologne virkistää ihon, ja pehmeä **DIA-**
MOND creamsaippua vaikuttaa kaunistavasti.

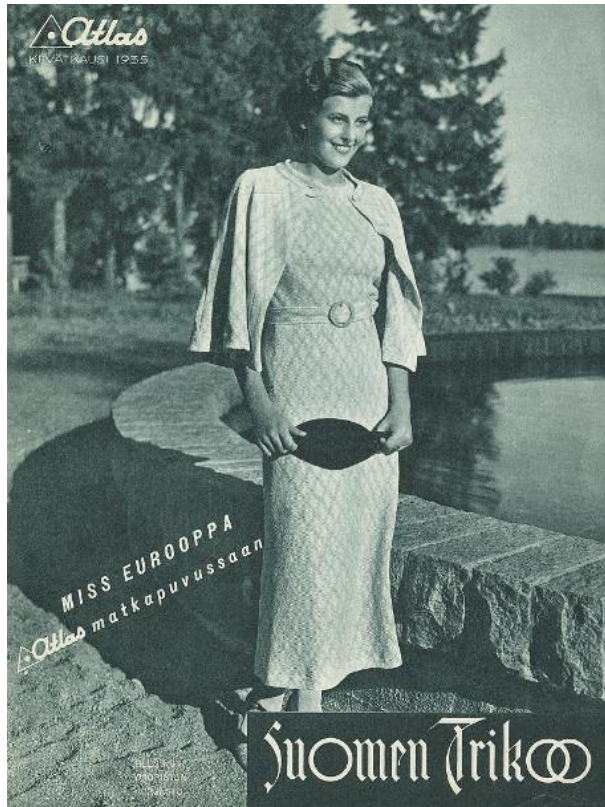
Kulka vaan! Hän on? Toista ei koskaan
tehda tällaisia kysymyksiä epäedullisessa mie-
lessä, jos käyttää **DIAMOND**-voidetta,
jota Miss Europa, Ester Toivonen, suosittelee
ja itse käyttää. Se sisältää koltsoriniiniä,
sundaniilijointia ihonravinnoksi. Silloin
ihonne säilyy samettipehmeänä ja nuorekkaana.

DIAMOND oamullei
DIAMOND iitellei

OXYGENOL Diamond OXYGENOL

KUVA 4. Ester Toivonen saippua- ja voidemainoksissa

Koska Ester Toivonen oli suomalaisten ihanne, ei siis ole ihme, että hän oli 1930-luvulla käytetty mainoskasvo. Suomen Trikoo oy, maan suurin trikoovalmistaja, käytti missiä mannekiininäytöksissään ja mainoskuviinsa (Lappalainen ym. 1996, 154 - 155) (kuva 5). Tehtaan tunnetuimpia merkkejä oli Atlas, joka valmisti muun muassa sukkaa, puseroita ja uimapukuja (Tekstiilejä Tampereelta).

KUVA 5. Ester Toivonen Atlas -matkapuvussa (Atlas kevätkausi 1935, 1)

Vaatemuoti korosti hoikkaa siluettia 1930-luvulla. Leningit olivat vartalonmukaisia ja ulottuivat puolissäreen. Tehdasvalmisteiset vaatteet yleistyivät Suomessakin. Siksi trikoo, joka oli vartalonmyötäinen ja helppohoitoinen materiaali, oli suosittu. Kaksi-osainen kävelypuku oli suosittu vierailupuku. (Kuva 6.) Asusteet, erityisesti hatut ja kengät, olivat siron veistoksellisia. Uimapukujen selkä oli yleensä avoin kuten aikakauden iltapuvuissakin. Vuosikymmenen lopussa muoti muuttui harteikkaammaksi ja helmat lyhenivät, kunnes 1940-luvulla ne ulottuivat vähän polvien yli. (Kuva 7.) Sotajan pula vaikutti muotiin siten, että uusia materiaaleja ei enää saatu ja kangasta oli niukalti. (Kopisto 1997, 35 - 61, ja Aikasalo 2000, 253 - 257.)

KUVA 6. 1930-luvun muotia

KUVA 7. 1940-luvun muotia

Vaikka muoti oli hyvin erilaista 1930- ja 1940-luvuilla, voi silti kauneusihanteita pitää melko yhteneväisenä. Päivi Aikasalo (2000, 85 - 101) kirjoittaa, että esimerkiksi hoikkuutta ihannoitiin 1920-luvusta 1960-luvulle. Myös nuorekkuus ja naisellisuus olivat ihanteina. Suurimpia eroja olikin 1930-luvun huolettomuus, kun taas 1940-luku varjosti pula-aika ja materiaalipula. Helmat olivat huomattavasti pidemmät 1930-luvulla kuin 1940-luvulla. Myös 1930-luvun alun pehmeä olkalinja muuttuu selkeästi harteikkaammaksi 1940-luvulle tultaessa.

Keskitin näyttelyn näkökulman eniten 1930-lukuun, jolloin Ester Toivonen oli missinä ja teki suurimman osan elokuvistaan (Rytkölä 2008, 65 - 66). Päätin muutenkin korostaa nimenomaan Ester Toivosen julkisuuskuvaa ja tuoda yksityiselämää vain vähän esille – lähinnä siksi, koska näkökulmani oli Ester Toivonen ihanteena. Aikakauden muotia ja kauneuskäsityksiä otin osittain Ester Toivosen kautta esiin. Jo tutkimusvaiheessa mietin, että ottaisin henkilökohtaisten esineiden lisäksi näyttelyyni esineitä, joita voisin kuvitella Ester Toivosen käyttäneen.

4 NÄYTTELYN TOTEUTUS

4.1 Ideointi

Suunnitteluprosessin olennaisin osa oli aiheen tutkimisen jälkeen näyttelyesineistön kartoittaminen. Alun perin näyttelyaineistoa ei ollut kovinkaan paljon tiedossa, ja olin miettinyt jopa pukujäljennösten tekemistä ja käyttää näyttelyssä paremman puutteessa esimerkiksi paljon valokuvamateriaalia. En alun perin uskonut, että siihen olisi löytynyt kovinkaan paljon tai yhtään Ester Toivosen henkilökohtaista materiaalia.

Näyttelyesineet vaikuttavat suuresti näyttelyn suunnitteluun. On otettava huomioon esineiden määrä ja koko sekä se, millaiset olosuhteet näytteille asetteluun ne vaativat. (Velarde 1988, 54 – 55.) Siksi näyttelyn suunnittelua ei voinut aloittaa, ennen kuin tiesi esineet. Museonäyttely ei ole mitään ilman esineitä. Niiden esillepanolla ja kokovariaatiolla voi vaikuttaa paljon niiden kiinnostavuuteen. Tavallinen esinekin muuttuu kiinnostavaksi, jos se laitetaan esille. Esineitä valittaessa niiden informaatioarvo on otettava huomioon, ja se, mitä niillä on annettavaa näyttelyyn. (Velarde 1988, 89 - 90; 93 – 94.)

Olin jo varautunut kysellemään muilta museoilta aineistoa näyttelyä varten. Alun perin olin ajatellut kysellä näyttelyesineitä eri museoista ja jopa Yleisradion puvustamosta (jossa käsittääkseni on suurin osa Suomi-Filmin säilyneistä puvuista), mutta prosessin edetessä aineistoa löytyi muista lähteistä tarpeeksi.

Haminan kaupunginmuseon johtaja otti tammikuussa 2014 yhteyttä Ester Toivosen jälkeläisiin. Sitä kautta näyttelyyn saatiin Ester Toivosen henkilökohtaista materiaalia, hienoimpana puku, joka Ester Toivosella oli päällään, kun hänet kruunattiin Miss Euroopaksi 1934 (kuva 8). Tunnistin puvun heti kuvien perusteella. Tämän iltapuvun löytymisen myötä hylkäsin yhden alkuperäisideoistani eli jäljennöksen teettämisestä jostain hänen puvustaan. Sen lisäksi saatiin Ester Toivosen valokuva-albumeja ja hänelle lähetettyjä ihailijakirjeitä.

KUVA 8. Ester Toivonen, 1934 miss Eurooppa (Toivonen-Siirala 1965)

Ester Toivosen iltapuku lähetettiin konservoitavaksi Kymenlaakson museoon. Keskusteltuani Haminan museonjohtajan kanssa päätin, että siitä tulisi näyttelyn kiintopiste, eli se pantaisiin esille hyvin näkyvästi. Puku oli kuitenkin näyttävä ja kaunis – ja sillä oli tietenkin tärkeä osa Ester Toivosen henkilöhistoriassa. Sille oli museon puolelta luvassa vitriini.

Saimme jälkeläisiltä myös alkuperäisvedoksen mainoskuvasta, jossa Ester Toivonen esittelee Atlas-merkkistä uimapukua. Tutkimuksissani sain selville, että kyseistä kuvaa oli käytetty Atlaksen vuoden 1935 kevät kuvastossa. (Kuva 9.) (Atlas kevätkausi 1935, 14.)

KUVA 9. Atlas kevätkausi 1935, 14

Koska halusin ehdottomasti näyttelyyn kuva-aineistoa, sovimme museujohtajan kanssa tapaamisen Kansalliseen Audiovisuaaliseen instituuttiin. Katsoimme läpi siellä olevat Ester Toivosen kuvat. Luetteloin alustavasti omat suosikkini ja valitsimme näyttelyjulistetta varten kuvan elokuvasta Syntipukki (Kuva 10).

**KUVA 10. Ester Toivonen (Erkki Karu: Syntipukki 1935 © KAVI Suomen Fil-
miteollisuus Oy)**

Museonjohtaja esitti kuvien perusteella toivomuksen, että voisimme etsiä näyttelyyn 1930-luvun kampauspöydän. Siihen voisi laittaa esille esineistöä, joka linkittäisi näyttelyn enemmän kauneusteemaan. Sen lisäksi ajateltiin etsiä musta itämaisvaikutteinen aamutakki rekvisiitaksi. Kun tiesin näistä materiaaleista, ideoimme museonjohtajan kanssa, mitä haluaisimme näyttelyyn esille:

- Mahdollisesti kuvan Esteristä Miss Eurooppa -kisassa (vaihtoehtona oli myös käyttää valokuva-albumin aukeamaa)
- Kampauspöytä, pikkupeili, laineclipsut, kosmetiikkatuotteita
- Uimapuku (Mieluiten Atlas-merkkinen)
- Alusvaatteita
- Asusteita, aamutakki
- Kansi/mainoskuvakollaasi

Kampauspöydän kanssa kävikin oikea onnenpotku. Saimme Ester Toivosen jälkeläisiltä tietää, että heillä oli kampauspöytä, jonka Ester Toivonen oli hankkinut vuonna 1933 Miss Suomi -palkintorahoillaan. Se oli paras mahdollinen yksilö, joka olisi voinut löytyä.

Kun suunnittelimme museonjohtajan kanssa näyttelyä, jouduimme pohtimaan tekijänoikeuksia mainosten ja valokuvien kohdalla. Olimme miettineet olisiko esimerkiksi Ester Toivosen jälkeläisiltä lainatuista valokuva-albumeista voinut ottaa kopioita. Näistä kuvista ei kuitenkaan ollut ollenkaan kuvaajatietoja, emmekä muutenkaan voineet olla täysin varmoja, kenellä tai missä niiden tekijänoikeudet olivat. Tekijänoikeuslain mukaan teoksen julkiseen esittämiseen tarvitaan tekijän lupa. Valokuvilla on 50 tai 70 vuoden suoja-oikeus riippuen siitä, onko kyseessä ns. tekninen tai taiteellinen kuva. Viidenkymmenen vuoden suoja-oikeus lasketaan kuvien valmistuspäivästä ja 70 vuoden suoja-oikeus koskee tekijän kuolinpäivästä (Tekijänoikeuslaki 404/1961). Kuvien tekijänoikeudet on myös saatettu antaa eteenpäin. Epäselvyyksien takia päädyimme siihen, että emme kopioineet kuvia, vaan sen sijaan valitsimme kyseisistä albumeista mielenkiintoisimmat aukeamat ja laitoimme ne esille. Elokuviin liittyvät kuvat tilasimme KAVI:lta. Mainoksista ja kansista panimme esille juuri alkuperäiset versiot.

Olin jo alun perin ajatellut, että lainaisin omista kokoelmistani jotain vintage-esineistöä kuten 1930-luvun asusteita. Kokoelmastani lainasinkin muun muassa kahdet 30–40-luvun kengät, 40-luvun alusliivin sukkanauhoin sekä mustat silkisukat. Perustelin nämä asusteet sillä, että ne kuvastivat aikaansa. Sen lisäksi halusin laittaa esille arviolta 40-luvun hatun (kuvat 11 - 12) ja saman ajan Atlas-trikoopuseron (kuvat 13 - 14). Valitsin ne siksi, koska Ester Toivosesta kun oli kuvia samantyylliset asusteet päällään.

KUVA 11. Ester Toivonen (Glory Leppänen: Onnenpotku 1935 © KAVI Suomen Filmitoimisto Oy)

KUVA 12. 1930–1940-luvun hattu

KUVA 13. Atlas kevät kuvasto 1935, 4

KUVA 14. Atlas-pusero 1930-1940-luvulta

Harrastukseni takia käyn usein erilaisilla vintage-messuilla, joten pidin niissä silmät auki. Minulla kävi hieno aarteenmetsästäjän tuuri, kun löysin edullisesti omiin kokoelmiini 1930-luvun Atlas-merkkisen uimapuvun (Kuva 15). Se sattui olemaan hyvinkin vastaavanlainen kuin mainostaulussa, jonka olimme saaneet Ester Toivosen jälkeisiltä. Tutkiessani aikakauden lehtiä löysin kuitenkin täsmälleen saman uimapuvun mainoksen (Kas tässä... 1936, 500).

KUVA 15. 1930-luvun uimapuku ja mainos

Onnistuin myös löytämään etsy.com -sivuston vintage-puolelta museonjohtajan kampaaman aamutakin (kuva 16). Vaikka se ei ollutkaan näyttelyn kuvaamalta aikakaudelta, vaan selkeästi uudempi, oli se tyyliltään sopiva rekvisiitta näyttelyyn. Minulla oli jo ennestään aika paljon lehti- ja postikorttimateriaalia, mutta jos löysin antikvareittien 1930-luvun lehdistä näyttelyyn sopivia mainoksia, ostin ne talteen. Etsin lehtiä ja Ester Toivonen -kortteja muun muassa huuto.net -nettihuutokaupasta. Sain myös eräältä elokuvatutkijalta lainaksi vanhan nimikirjoituskirjan, jossa oli Ester Toivosen nimikirjoitus.

KUVA 16. Aamutakki

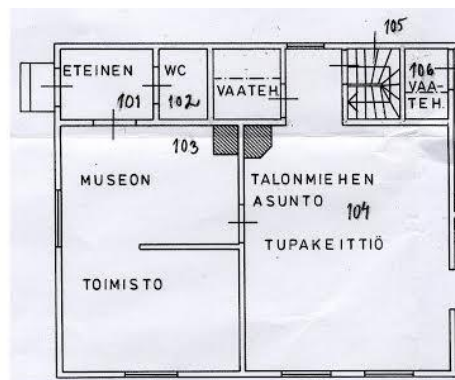
Alun listasta meiltä jäi löytymättä kuva Ester Toivosesta kruunattavana Miss Euroopaksi, jossa siis olisi ollut näyttelyssä ollut puku. Sen sijaan käytimme valokuva-albumin aukeamaa, josta kyseinen kuva löytyy. Myös pikkupeilin ja muut pienet kosmetiikkatuotteet päätimme kuitenkin jättää pois, koska emme halunneet ottaa riskiä niiden häviämisestä.

4.2 Näyttelyn suunnittelu

Kun suunnittelin näyttelyä, aloitin materiaaleista ja lähdeaineistosta. Päätelin, että loogisin tapa suunnitella näyttely olisi luetella esineet ja sitten miettiä niille looginen järjestys. Oikeastaan näyttelyn visuaalinen hahmotteleminen kulki rinnakkain aiheen tutkimisen ja materiaalien etsimisen kanssa. Sitä mukaa kun esineet varmistuivat ja löytyivät, selkeni näyttelyn idea ja tavoite.

Ensin oli analysoitava tila. Mattilan hellahuone on suorakaiteen muotoinen, ja huomi-
oon otettavia seikkoja olivat erityisesti hella ja kaksi ikkunaa. Lisäksi huoneen seinät
olivat vaaleaksi maalatut ja vanhaa lastulevyä, joten suunnittelussa oli otettava hu-
mioon sekin, miten seinät peitetään.

Museolta lähetettiin minulle näyttelyhuoneen pohjapiirros sen jälkeen, kun olin käynyt
katsomassa museotilaa. Vaikka se oli hieman vanhentunut – piirroksesta näkyy yksi
ylimääräinen seinä – pystyin hahmottamaan tilan muodon sekä oven ja ikkunoiden
sijainnin. Hellahuone on pohjapiirroksessa nimellä ”museon toimisto”. (Kuva 17.)

LINNOITUS KORTTELI 15 TONTTI 4	
	PÄÄPIIRUSTUS
KAUPPIAANTALON MUSEO KASARMINKATU 6	POHJAPIIRROS 1/100
HAMINAN KAUPUNGIN TEKNINEN VIRASTO KAAVOITUS JA ARKITEHTITOIMISTO UE 1980-11-24	A 14

KUVA 17. Pohjapiirros Mattilan talosta, hellahuone vasemmalla

Näyttelytila oli periaatteessa yksi huone, mutta sain museolta käyttööni kolme vitriiniä. Vitriiniasetelmien kanssa piti ottaa huomioon se, että vitriinit ovat tavallaan pienikokoisia ja suojattuja huoneita – näyttelytila näyttelytilassa siis. Sen tarkoitus ei ole ainoastaan suojata esineitä vaan myös pilkkoa isompi näyttelytila pienempiin. (Brawne 1982, 90.) Vitriineistä yksi korkea oli varattu iltapuvulle, sitten oli kaappivitriini, jota ehdotettiin asustetavaroille, ja kolmantena asiakirjavitriini. Siihen päätin asetella ihailijakirjeet ja postikortit ja sen alahyllylle valokuva-albumin.

Teatterissa rakennus näyttämöineen ja pukuhuoneineen erottuu selkeästi lavasteista ja rekvisiitasta. Rakennus on ajateltu pysyväksi osaksi, kun taas esitys on irrallinen, oma tuotantonsa. Museonäyttelyssä ja teatterissa on siis samankaltaisuuksia. Esineen on

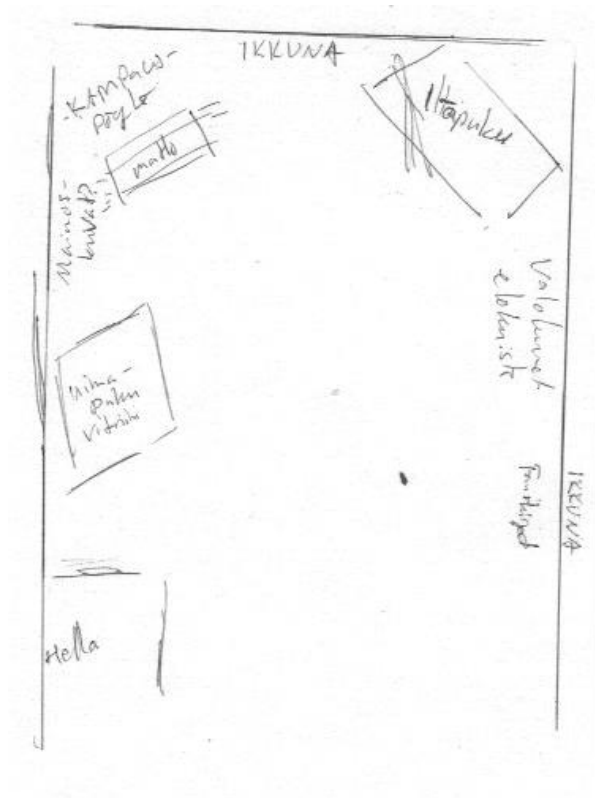
oltava esillä samoin kuin esityksen, vaikkakin tällä vertauksella on omat vaaransa: teatteri pyrkii yleensä illuusioon, näyttely esittämään jotain todellista. (Brawne 1984, 38). Silti voidaan ajatella, että museonäyttelyn jokainen osa ja teema on pieni teatterilavaste tai esitys.

Huomasinkin pilkkovani näyttelyn eri teemoihin ja asetelmiin. Järjestelin teemat ja asetelmat temaattisesti, osittain narratiivisesti. Giles Velarden (1988, 94 - 95) mukaan näyttelyissä voi olla joko systemaattinen (kronologinen, tieteellinen tai evolutiivinen) tai temaattinen esillelaitto. Listasin esineet, suunnittelin ja päätin, mitkä esineet haluaisin lähekkäin ja samaan asetelmaan. Toisin sanoen, suunnittelin näyttelyn aluksi kirjallisesti eli käsikirjoitin sen, asetelma kerrallaan. Tuntui esimerkiksi hyvinkin loogiselta laittaa uimapuku ja siihen liittyvät mainokset vierekkäin. Myös Ester Toivonen -postikortit ja hänelle lähetetyt ihailijakirjeet heijastivat samaa teemaa:

- Alkuun johdantoteksti ja esitelmä Ester Toivosesta
- Miten Esteristä tuli Miss Suomi: albumiaukeama kilpailuista.
- Uimapuku ja sen mainos, vitriinissä.
- 30-luvun vaatteita, asusteita, osa vitriinissä, osa muutoin esillä, esimerkiksi sermissä tai vaateripustimella.
- Kampauspöytä, kauneudenhoitotavaroita, sermi, kuvia.
- Ester Toivonen, Miss Eurooppa: Iltapuku, albumi, jonka aukeamassa kuva iltapuvusta, vitriinissä
- Ester Toivonen elokuvissa: kuvia elokuvista.
- Ester Toivoselle lähetetyt ihailijakirjeet, postikortteja vitriinissä. Valokuva-albumi, jossa Ester Toivosesta otettuja kuvia elokuvissa.
- Mainos/kansikuvakollaasi, ehkä seinämiin?

Yritin lähestyä näyttelyn rakentamista myös sisustussuunnittelun kautta. Hain kampauspöydän ympäristöön huonemaista tunnelmaa. Sisustussuunnittelu on kontrastien suunnittelua, ja siihen pätevät monet sommitteluopin käsitteet (Karhunen 1983, 14 - 15). Itse halusin sommittelusta mahdollisimman tasapainoisen, sillä tila oli pieni ja esineistöä oli kertynyt suhteellisen paljon. Koska sisustuksen huomiota herättävät seikat sijoittuvat erityisesti nurkkiin, (Karhunen 1983, 15) näyttelyn tärkeimmät esineet, eli iltapukuvitriini ja kampauspöytä, sijoitettiin ovea vastapäätä olevan seinän nurkkiin. Koska tila oli pieni ja rajoitettu, oli osittain suunniteltava teemojen järjestely myös sen mukaan, minne näyttelyn isoimmat osat, eli kampauspöytä ja vitriinit mah-

tuivat. Esimerkiksi asiakirjavitriinille oli parhaiten tilaa ikkunan alla. Piirsin näistä asetelmista suuntaa-antavan pohjapiirrosluonnoksen (Kuva 18).

KUVA 18. Pohjapiirrosluonnos

Visuaalisessa yleisilmeessä käytin inspiraationa vanhoja lehtiä ja niiden sisustuskuvia. Minulla oli myös vanha näyteikkunaopas vuodelta 1947. Halusin näyttelyyn 1930–1940-lukujen sisustusestetiikkaa ja muutenkin mahdollisimman vanhanaikaista ja kodikastakin tunnelmaa, sillä se sopi Kauppiaantalon museon ympäristöön. Vaikka 1930-luku oli funktionalismin eli funkiksen aikaa (Karhunen 1984, 8), kuitenkin vielä 1930-luvullakin tunnettiin myös 1920-luvun klassismi sisustuksessa ja huonekaluissa. (Rinne 2009). Arvioni mukaan kampauspöytä koristeluineen edustaa juurikin klassismia, ja siksi pyrin näyttelyssäni noudattamaan enimmäkseen tätä tyyliä.

Koska Mattilassa oli rumat, kellastuneet seinät, museon taholta toivottiin, että seinät peitettäisiin esimerkiksi kankailla. Pidin ideasta, mutta halusin myös 30-luvun tyylistä tapettia seinille. Kampauspöytä, jonka taustalle tapetin halusin, oli mielestäni parhaiten edukseen, jos sen ympärille lavastaisi huonemaisen ympäristön. Siksi ehdotin, että voisimme tilata Pihlgren ja Ritola Oy:lta pari rullaa ja tapetoida lyhyen osuuden seinästä kampauspöydän taustaksi. Pihlgren ja Ritola Oy on vuonna 1930 perustettu ta-

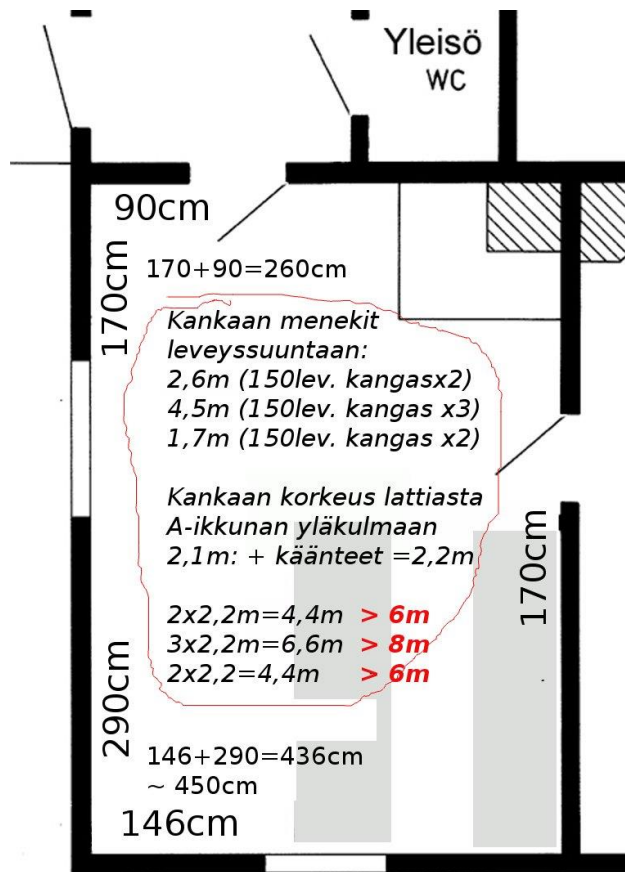
pettitehdas, joka on erikoistunut aikakausi- ja designtapetteihin (Pihlgren ja Ritola Oy 2009).

Valitsin sieltä suosikkini, Sahramin (kuva 19) keltaisena. Se oli 1930-luvun malleista yksi näyttävimmistä eikä liian kallis (38,60 euroa/rulla). Väri vaihtoehdoista keltainen miellytti eniten silmääni, ja lisäksi päätin, että seiniä ei peitettäisi ihan kattoon asti, joten kellertävien seinien väri ei riitelisi tapetin kanssa. En ollut vielä tässä vaiheessa määritellyt näyttelyn värimaailmaa, mutta tapetin valinnan jälkeen päätin soinnuttaa loput näyttelyn värit nimenomaan tapetin kanssa.

KUVA 19. Sahrami-tapetti (Pihlgren ja Ritola Oy 2009)

Muutoin pidin museon ideasta verhoilla seinät kankailla. Se oli edullinen ja helppo seinäratkaisu ja samalla sopivan näyttävä. Päätin, että kaksi erilaista kangasta riittäisi seiniin: jokin neutraali ja reipashenkinen suurimmalle osalle seinistä ja ylellistä satiinia iltapukuvitriinin taustalle. Sen lisäksi tarvitsin jotain kevyttä ja kauniisti laskeutuvaa kangasta ikkunaverhoihin. Suunnitteluni avuksi museonhoitaja teki puolestani laskelmat seinien pituuksista ja kankaanmenekistä (kuva 20).

KUVA 20. Kankaiden menekkilaskemat (Soveltanut Vihra 2014)

Kun kävin etsimässä kankaat seiniin ja ikkunaverhoihin, otin siis huomioon tapetin värit, eli keltaisen, vihreän ja ruskean. En voinut suoraan päättää värejä, sillä en voinut tietää löytäisinkö kangaskaupoista juuri sellaista kuin haluan. Halusin kuitenkin lähi-väriharmoniaa, eli soinnuttaa yhteen värikartassa lähellä toisiaan olevat värit. Halusin myös suurimmalle osalle seinää jotain vaaleaa avartamaan tilaa. Menin siis kangaskauppaan mielessäni ensisijaisesti jokin vaalea sävy, jossa olisi jokin kiinnostava materiaali tai jokin kuvioväri, esimerkiksi vihreä tai keltainen. Iltapuvun taustaksi ajattelin punaista satiinia – väri ja materiaali, jolla on yleensäkin ylellinen vaikutelma. Väreillä voidaan kiinnittää huomio kohteeseen, esimerkiksi kirkkailla ja voimakkailla värisävyillä saadaan kohde enemmän esille (Karhunen 1984, 34 - 35, 42 - 43). Punainen toi sopivasti kontrastia vaalean iltapuvun taustalle.

Helsingistä löytyikin seiniä varten budjettiin sopivaa raidallista kangasta, vain alle viisi euroa metri. Kangasta nimittäin tarvittiin mittausten mukaan jopa 12 metriä. Satiinia ei kangaskaupasta löytynyt, mutta sen sijaan löysin kodintekstiilikaupasta punai-

sia parivuodelakanoita, jotka olivat mitoiltaan juuri oikeanlaiset. Nämä löytyneet kankaat sopivat mielestäni hyvin 1930-luvun tyyliin sekä sointuivat tapetin väreihin.

Asetelmien kanssa suurimpia haasteita oli vaatetavaroiden sijoittelu. En halunnut ilta-puvun torson lisäksi yhtään enempää mallinukkea ja -torsoa, sillä tila oli pieni ja ahdas. Päätelin, että näyttelyyn tulevat pusero ja aamutakki näyttäisivät varmasti hyvältä vaateripustimilla seinällä, mutta uimapuvussa oli oma haasteensa. Osana tutkimustani tutkin Kansalliskirjaston digitoitua aineistoa, ja 1930-luvulta löytyi Atlas näyteikkunakuvasto vuodelta 1936 (kuva 21). Ihastuin heti sen ikkuna-asetelmaratkaisuihin, ja päätin tehdä kuvan mukaisen 30-lukua henkivän figuurin kapalevystä ja kartongista.

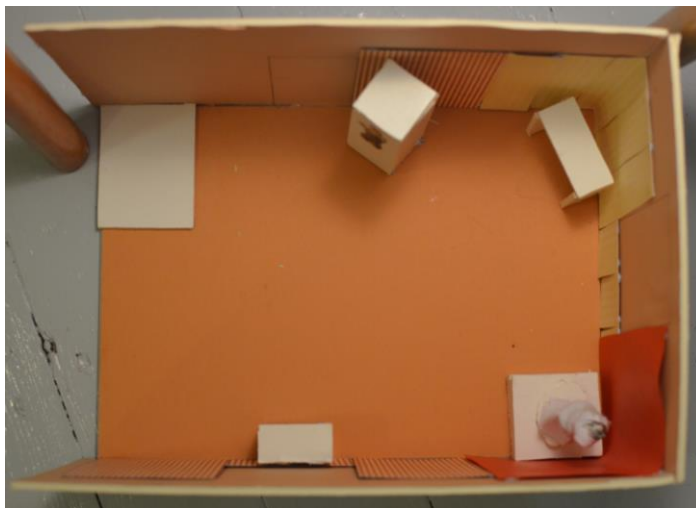
KUVA 21. Atlas näyteikkunakuvasto 1936

Tehtävänäni oli kirjoittaa myös näyttelytekstit. Alun perin olin ajatellut kiinnittää tekstit näyttelyn seinille. Kuitenkin jo kuvamateriaalien ja muiden sijoittelussa oli sen verran haastetta, että päädyin kirjoittamaan tekstit erillisille monisteille, joita sai seilailla näyttelytilassa. (Liite 3)

4.3 Pienoismalli

Hahmotellakseni lopullisen visuaalisen näkemykseni näyttelystä tein pienoismallin. (Kuva) Yritin etsiä sen valmistamista varten lähdemateriaalia, mutta en suureksi harmikseni löytänyt sisustussuunnitteluun tai lavastukseen liittyviä pienoismallirakentamiseen ohjeita. Menin siis intuition mukaan, mutta olin kuitenkin lukiossa tehnyt kuvataidetunnilla pienoismallin.

Tein pienoismallin mittakaavassa 1:20 (kuva 22). Materiaalina käytin kapalevyjä, kartonkia, paperia ja paperimassaa. Aloitin rakentamalla seinän ja lattian. Piirisin seiniin ikkunoiden ja ovien paikat. Sen jälkeen tein vitriineistä pienoismallit samassa mittasuhteessa. Jätin oven puoleisen seinän auki, jotta pienoismallia olisi helpompi tarkastella; samasta syystä hellakin on merkitty vain kapalevypalalla.

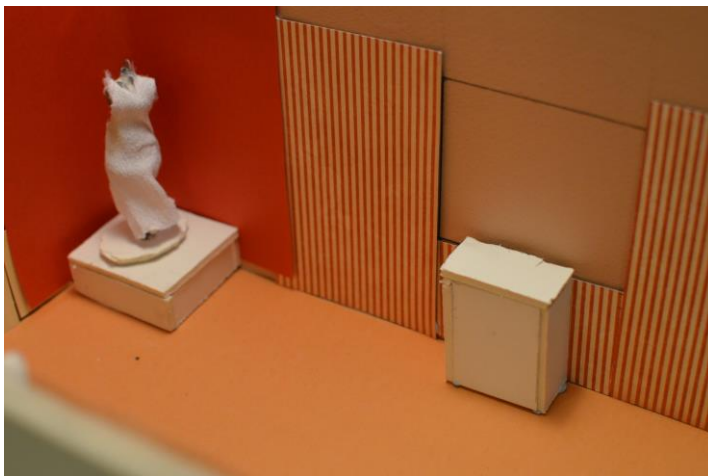

KUVA 22. Pienoismalli

Vasta pienoismallivaiheessa pystyin kunnolla hahmottamaan isoimpien elementtien sijainnin. Se oli mielenkiintoinen palapeli. Tapettien ja kankaiden sijoitus ja rytmittely oli helppo hahmottaa, kun leikkasin niitä vastaavat palat mittakaavassa tapettirullan ja kankaan leveyksien mukaan. (Kuva 23) Pienoismallivaiheessa tajusin, että aiemmin suunnittelemalleni sermille ei ollut tilaa. Päätin ratkaista vaatetavaroiden ripustuksen sitten, kun rakennan näyttelyä. Myös kuvien ja mainosten esillepanoon oli mielessäni useampikin vaihtoehto, mutta ajattelin sitä ensisijaisesti iltapukuvitriinin ja ihailijakirjevitriinin väliin. (Kuva 24)

KUVA 23. Pienoismalli

KUVA 24. Iltapukuvitriini ja ihailijakirjevitriini, pienoismalli

Olin myös suunnitellut, että sisäänkäynnistä katsottuna oikealle sijaitsevaan nurkkaan asentaisi pienen seinähyllyn, johon voisi laittaa lisää luettavaa. Se korostaisi näyttelyn informatiivisuutta. Esitin myös toiveen lisätä näyttelyyn pari tuolia, joiden paikkaa en vielä tässä vaiheessa määritellyt, mutta ajattelin niitä esimerkiksi kampauspöydän ja iltapukuvitriinin väliin.

4.4 Näyttelyn rakentaminen

Näyttely rakennettiin viikossa museon työntekijöiden kanssa. Tein itse osan näyttelyrakentamisesta – muun muassa autoin seinämateriaalien ripustamisessa ja tapetoinnissa. Sen lisäksi asettelin esineet vitriineihin ja numeroin ne museon antamilla laatoilla. Kun seinät oli saatu valmiiksi, rakensin näyttelyn asetelmat suunnilleen siinä järjestyksessä, kuin oletin mahdollisen kävijän siihen tutustuvan. (Kuva 25.)

KUVA 25. Yleiskuvaa näyttelystä

Aloitin siis ensimmäisestä vitriinistä, johon laitoin mainostaulun, uimapuvun, kenkiä ja korsettiliivin. Sen lisäksi samaan vitriiniin tuli valokuva-albumiaukeama, jossa oli kuvia Ester Toivosesta kisaamassa Miss Suomi -kisoissa 1933. Valmistin itse uimapukufiguurin: piirsin sen ensin pienemmälle paperille ja suurensin sen ruudukon avulla kapalevylle ja päällystin kartongilla. (Kuva 26.)

KUVA 26. Uimapukuvitriini, yksityiskohdat

Kampauspöytäasetelma oli mielestäni onnistunein. Sain siitä mukavasti huoneenomaisen. Vaikka olinkin suunnitellut näyttelyni huolellisesti, muutama pieni idea tuli vasta näyttelyn pystytysvaiheessa. Näitä olivat esimerkiksi puseron ja aamutakin ripustaminen seinälle, kampauspöydälle asetellut silkki- ja villasukat ja hattu sekä pieni matto kampauspöydän eteen. Myös vuoden 1933 muotikuvasto oli tässä vaiheessa tehty lisäys. (Kuva 27.)

KUVA 27. Kampauspöytä

Iltapuku saapui konservoijalta jo ensimmäisinä rakentamispäivinä ja puettiin vaalean mallinukketorson päälle. Tässä vaiheessa puvustajanopinnoistani ja vintage-tuntemuksestani oli hyötyä: osasin asetella puvun oikein mallin päälle ja hoksasin, että sivulla riippuvat nauhat oli tarkoitus solmia sivulle vyöksi. Samaan vitriiniin aseteltiin albumiaukeama, jossa oli kuva Ester Toivosesta kruunattavana Miss Euroopaksi. Albumin teline oli alkuvaiheessa matalampi, mutta muutettiin myöhemmin korkeaksi. (Kuva 28.)

KUVA 28. Iltapukuvitriini

Kansalliselta audiovisuaaliselta instituutilta tilattujen valokuvien kopioiden sommitelu selkeni vasta näyttelyä rakennettaessa, vaikka alun perinkin oli ideana saada seinälle asetellut kuvat muistuttamaan valokuva-albumiaukeamaa kuin jatkumona näyttelyssä oleviin aitoihin albumeihin. Kuvat sommiteltiin kuvankäsittelyohjelmalla. Taustalle muokattiin tekstuuri, joka muistutti vanhaa albumikartonkia. (Kuva 29.)

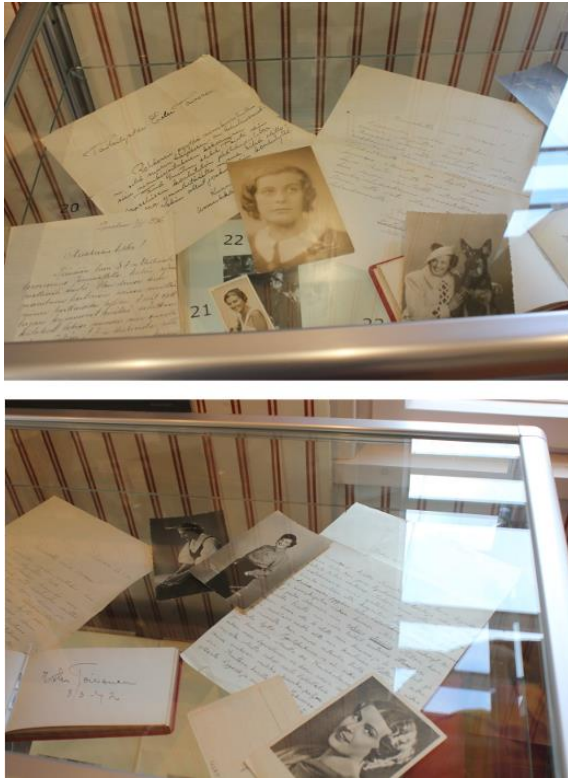

KUVA 29. Valokuva-asetelma

Ihailijakirjevitriinissä (kuva 30.) pyrin mahdollisimman sopusointuiseen rytmittelyyn, mutta tein pienen erikoisen ratkaisun: peitin kirjeiden allekirjoitukset keräilykorteilla tai muilla elementeillä. Vaikka kirjeiden kirjoittajat tuskin ovat enää elossa, en jotenkin nähnyt korrektina pitää näitä nimiä esillä. En tiedä, mikä museoiden käytäntö yleensä on, mutta tämä oli oma ratkaisuni. (Kuva 31.)

KUVA 30. Keräilykuva- ja ihailijakirjevitriini

KUVA 31. Keräilykuva- ja ihailijakirjevitriini, yksityiskohdat

Jo ensimmäisenä rakennuspäivänä ehdotettiin, että sisäänkäynnistä oikealle sijaitsevaan nurkkaan sijoitettaisiin kaksi kirjahyllyä. Suunnitelmissani oli alun perin ollut vain yksi kirjahylly, mutta pidin ideasta – kaksi hyllyä otti tilan paremmin haltuun kuin yksi. Koska hyllyyn jäi vielä tyhjää tilaa, keksin käyttää hyllyä lehtien ja mainosten esillepanoon. Alun perinhän olin suunnitellut mainoksista jonkinlaista kopioista tehtyä kollaasia, mutta koin tämän ratkaisun kiinnostavamman näköiseksi ja vähemmän aikaa vieväksi kuin kuvankäsittelyohjelmalla tehdyn kollaasin. (Kuva 32.)

KUVA 32. Kirjahylly ja lehtiasetelma

Suurimpana murheenani oli se, että verhot jäivät suunnittelussani viime tinkaan enkä siis edes sommitellut niitä pienoismalliini. Syynä tähän oli se, että en ollut varma, minkä malliset verhot sopisivat näyttelyyni, enkä heti löytänyt sopivaa materiaalia siihen. Vasta ihan näyttelyrakentamisen viimeisinä päivinä löysin internetistä sopivan verhomallin ja kankaat haminalaisesta kangaskaupasta. (Kuva 33.) Verhoja ei ehditty ripustaa näyttelyn avajaisiin, mutta muutoin näyttely valmistui ajoissa.

KUVA 33. Verhot

Kirjoitin myös näyttelytekstit ja esineluettelon itse (liitteet 1 ja 2). Siihen kirjoitettiin jokaisen esineen kuvaus ja muuta infotekstiä. Näyttelyä varten koottiin myös erillinen kansio, jossa oli lehtimateriaalia Haminan lehdistä 1930–1940-luvuilta. Sen lisäksi näyttelytilassa oli lukukappaleita aiheeseen liittyvästä kirjoista. Myöhemmässä vaiheessa näyttelytilaan saatiin myös televisio, jossa esitettiin elokuvaa *Onnenpotku*.

Osallistuin myös näyttelyn purkamiseen yhden päivän ajan. Tässä vaiheessa otin kuvat koko näyttelystä, purin esineet vitriineistä ja huolehdin omien esineideni palautuksesta itselleni. Muilta lainattujen esineiden palauttamisesta museo huolehti itse.

5 ARVIOINTI

Näyttely oli mielestäni onnistunut. Vaikka tila oli pieni, sommittelu ei tuntunut ahtaalta ja oli tasapainossa. Värimaailma oli rauhoittava ja harmoninen, näyttelyssä oli lämmin tunnelma. Sattumalta värisommittelu ei ollut vain koristeissa ja rakenteissa, vaan myös esineet sointuvat väreiltään keskenään. Pidin kovasti eri sävyistä ja siitä, että eri asetelmissa oli hieman eri henkeä ja näyttelyn osat ja teemat erottuivat toisistaan. Erityisesti kampauspöytä ja sen ympäristö edustivat ajan tunnelmaa hyvin. Eräs näyttelykävijä pohti myös sitä, että vaikka näyttelytila oli hyvin arkinen helloineen, tilaan oli onnistuttu luomaan glamour-henkeä. Siinä oli hänestä hienoa vastakohtaa, olihan Ester Toivonen alun perin vaatimattomista oloista kotoisin.

Joka tapauksessa lopullinen ulkoasu oli juuri sellainen kuin olin kuvitellut – jossain kohdin jopa hienompikin, siitäkin huolimatta, että pieniä kauneusvirheitä jäi, kuten puuttuva seinämateriaali vasemman puolen ikkunan yläpuolelta. Näin jälkikäteen ajatellen huomasin, että myötöpäivään kulkeva pohjaratkaisu olisi ehkä ollut monille luontevampi kuin vastapäivään. Jäin myös miettimään, olisiko sittenkin pitänyt kiinnittää tekstit seiniin irrallisten papereiden sijaan.

Kokonaisuus esineiden ja muiden kannalta oli muutoin mielestäni onnistunut ja kiinnostava. Jokaisella esineellä oli tarkoituksensa ja vaate-esineet linkittyivät hauskaasti näyttelyn kuviin ja mainoksiin, vaikka vain iltapuku oli Ester Toivosen henkilökohdasta vaate-esineistöä. Voi ollakin, että ero Ester Toivosen omista esineistä muihin vaatetusesineisiin ei ollut tarpeeksi selkeä. Kuulin itse avajaisissa kommentteja kävijöiltä kysymyksiä, olivatko muutkin vaatetavarat Ester Toivosen. Esineistä olisi ehkä voinut muutenkin kertoa ehkä enemmän taustaa ja hauskaa tietoutta, kuten pula-ajan paperikengistä, mutta näyttelytekstiä ei ehkä olisi jaksettu lukea.

Museon kirjoittaman palautteen mukaan vahvuuteni oli näyttelyn ideoinnissa ja näyttelykäsikirjoitukseni laatimisessa. Kieli oli sujuvaa. Heidän mukaansa näyttely oli kekseliäs, ja siinä oli monia kekseliäitä yksityiskohtia ja oivalluksia. Heidän mukaansa otteeni näyttelyn toteuttamisessa oli rohkea ja luova. Haminan museo sai uusia näkökulmia tuleviin näyttelyihin. (Liite 3)

Olen tyytyväinen myös valitsemaani näkökulmaan, vaikka Ester Toivosen henkilökuva korostui näyttelyssä – paljon jäi kertomatta Ester Toivosen ajasta ja jopa aikakauden muodista. Näyttelyllä oli kuitenkin oltava selkeä rajaus, olihan tilakin pieni. Itseäni kiinnostavia aiheita, kuten vähän enemmän kulttuurihistoriaa, ei voinut mahduttaa näyttelyyn aiheen rajauksen ja näyttelytilan koon vuoksi.

Kuitenkin, mitä avajaisissa ja myöhemmin muilta kävijöiltä kuulin, näyttelyä on keuhuttu kiinnostavaksi ja onnistuneeksi. Popot pogoillen -matkablogi kuvaili näyttelyä oivaltavaksi ja viihdyttäväksi, sekä teki huomioita siitä esimerkiksi esineiden yhteensopivuudesta näyttelyssä olleiden kuvien kanssa (Anna-Pogo 2014). 21th Century Flapper -blogissa kiiteltiin nimenomaan sitä, että näyttelyn näkökulma oli Ester Toivosen julkisessa kuvassa, ja koettiin sen olevan kauniisti aseteltu. (Pennanen, 2014a).

Molemmat tekstit kokivat näyttelyn olevan elämyksellinen niille, jotka ovat kiinnostuneet vanhoista vaatteista, Pennanen (2014a) myös elokuvakulttuurista kiinnostuneille. Myös Ester Toivosen suku oli vaikuttanut näyttelystä, kuten eräs suvun edustajista mainitsi avajaisissa pitämässään puheessa.

Näyttelyn teema oli onnistunut ja sopi todella hyvin museoon ja erityisesti Kauppiaantalonmuseon yhteyteen. Myös museossa on kiitelty ja keuhettu näyttelyäni. ”Ester Toivonen – kansakunnan kaunotar” oli Haminan kesän 2014 vetonauloja yhdessä muiden näyttelyjen kanssa. (Liite 3) Elokuussa 2014 pidettiin myös Ester Toivonen -seminaari missin ja filmitähden 100-vuotissyntymäpäivän kunniaksi. Paikalla olivat muun muassa Ester Toivosen jälkeläiset. Tilaisuudessa haastateltiin minua näyttelykäsikirjoittajana ja kuultiin kaksi kiinnostavaa luentoa sekä esitettiin elokuva Kaivopuiston kaunis Regina.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli informatiivinen näyttely aiheesta Ester Toivonen ja hänen aikansa. Projekti onnistui hyvin tavoitteessaan, varsinkin, kun ottaa huomioon kokemattomuuteni. Sain kokea, millaista näyttelyn tekeminen ja tutkiminen on. Vaikka suunnitteluvaihe tuntui välillä kaaoksenomaiselta ja projekti ei tuntunut pysyvän hallinnassa, oli kuitenkin näyttelyä suuri ilo tehdä. Työtapani näyttelyn suunnittelussa eivät ehkä olleet täysin järjestelmälliset tai tieteelliset, mutta onnistuin silti. Jälkikäteen huomasinkin suunnitelleeni näyttelyin yllättävän teoreettisesti.

Harrisonin mallista oli vain hyvin vähän apua näyttelyni suunnittelussa – lähinnä siksi, koska en ole kovin paljon soveltanut suunnittelumalleja käyttööni enkä varsinkaan Harrisonin mallia. Suunnittelumallin käyttö oli siis itselleni täysin vieras käytäntö ja minulla oli ongelmia sen haltuunotossa. Jouduin muokkaamaan kyseistä mallia jälkikäteen useammankin kerran. Tosin, luovuutta ja luovaa prosessia on melkein mahdoton analysoida tieteellisesti.

Tästä huolimatta projekti sujui kuitenkin suunnilleen kuin suunnitteluprosessi oli kuvattu. Jouduin kuitenkin suunnittelun aikana huomaamaan, että varsinkin suunnitteluvaiheessa projekti muuttui ja eli koko ajan. Arviointi jäi ehkä hieman pintapuoliseksi,

koska olin kiireissäni jättänyt sen pienemmälle huomiolle. Minulla ei myöskään ollut lainkaan kokemusta esimerkiksi kävijäpalautteen keräämisestä.

Suunnitteluprosessissa erityisesti luovuus oli vahvoja puoliani. Luovuutta joutui käyttämään paljon, koska kokemusta ei ollut, ja muutenkin kyseessä oli tietopohjastaan huolimatta hyvinkin luova prosessi. Minun oli osattava yhdistää tieto, viihteellisyys ja visuaalisuus. Luovuus paikkasi hyvin suurinta rajoitettani, eli kokemuksen ja koulutuksen puutetta. Myös museon henkilökunnalta saamassani palautteesta (Liite 3) huomaa, että tarvitsen vielä kokemusta. Sen puute aiheutti ainakin sen, että en kaikissa asioissa ollut kovin jämällä, vaan annoin muiden tehdä välillä päätöksiä puolestani, silloinkin, kun niitä olisi odotettu enemmän minulta.

Satunnainen lisäresurssi olivat *sosiaaliset taidot*. Muun muassa kommunikaatiotaidot ovat näyttelyn suunnittelijalle sopivia ominaisuuksia. Myös ihmisten käyttäytymistä, reagointia ja tapaa tarkkailla on tunnettava jonkin verran, kun tekee näyttelyä. On ymmärrettävä, miten kävijä kokee näyttelyn. (Velarde 1988, 40 - 43). Käytin kuitenkin lähinnä omia kokemuksiani ja havaintojani.

Satunnainen sivuhaitta oli *tietotaidon puute*. Näin jälkikäteen huomaan, että näyttelyn rakentaminen olisi sujunut paremmin, jos olisin tutustunut etukäteen vieläkin paremmin museoteoriaan. Loppujen lopuksi syöksyin aika lailla suoraan aiheen tutkimiseen ja käytin siihen ehkä suhteettoman paljon aikaa. Siksi varsinainen museosuunnitelma ja käsikirjoitus jäivätkin ehkä vähän liian viime tintaan. Toisaalta minulla oli otettava haltuun paljon itselleni uusia osa-alueita, joten ei ehkä ole ihme, että järjestelmällisyys puuttui tekemisistäni.

Työskennellessäni minulla olisi voinut olla parempi aikataulutus. Olisin voinut tehdä enemmän esivalmisteluja ja täsmällisemmän työsuunnitelman ennen näyttelyn rakentamista. Kokemattomuuteni ja se, etten tajunnut, paljonko aikaa näyttelyn rakentamiseen meni, johti siihen, että näyttelyä jouduttiin rakentamaan hyvinkin pitkiä päiviä. Toisaalta joitakin esivalmisteluja oli hankala tietää ja suunnitella etukäteen. Myös etäisyys eli se, että suurimman osan ajasta suunnittelun Helsingissä ja museo oli Haminaassa, vaikutti toki asiaan. Pääsin rakentamaan näyttelyä Haminaan vasta viikkoa ennen näyttelyn avajaisia. Aikataulussani myös museon taholta sanottu olleen kehittämisen varaa. (Liite 2).

Tekemäni pienoismalli ei ollut kaikkein kaunein, mutta toimi ainakin itselleni havainnollistavana mallina. Jälkikäteen huomasin, että olin joko mitannut iltapukuvitriinin mittasuhteet tai mitat hieman väärin, sillä se ei ollutkaan saman muotoinen kuin olin alun perin arvioinut. Se ei kuitenkaan haitannut Joka tapauksessa pienoismallistani pystyi hahmottamaan suunnittelemani asetelmat.

Rakentamisessa ja esineiden käsittelyssä huomaan ehkä suurimmat heikkouteni. Museon työntekijöiltä sain palautetta, että minulla oli jonkin verran puutteita muun muassa itsenäisessä työskentelyssä, työturvallisuudessa sekä esineiden käsittelyssä. On tietenkin luonnollista, että kokemattomuuttani en vielä hallitse näitä alueita. Kokemattomuudestani johtuen en osannut tai uskaltanut tehdä kaikkia asioita itsenäisesti. (Liite 3)

Vaikka itse aiheeseen löysin melko helposti lähdeaineistoa, oli näyttelyrakentamisen tai pienoismallin tekemiseen vaikea löytää aineistoa. Jotkin aineistoni löysin jälkikäteen. Sosiaaliset taidot tulivat tässä onneksi apuun. Esimerkiksi jo museon henkilökunnalla ennestään ollut tietotaito helpotti projektiani paljon. Tunsin myös paljon muita vintage-harrastajia, joilta olen aina saanut tietoa pukuhistoriasta. Yksi heistä on elokuvatutkija, jolta sain tietoa Ester Toivosen tähtikuvasta – itse asiassa pyysin museota tilaamaan häneltä luennon Ester Toivonen -seminaariin. Lisäksi ystäväpiirissäni on kaksi sisustussuunnittelijaopiskelijaa, joilta sain hyviä neuvoja ainakin pienoismallin tekemiseen.

Huomasin näyttelyä suunnitellessani pyrkineeni jonkinlaiseen korrektiuteen aiheeni kanssa. Koska korostin Ester Toivosen julkista elämää, jätin esimerkiksi hänen henkilökohtaiset perhekuvansa pois eikä näyttelyssä muutenkaan ollut mukana Ester Toivosen elämää viimeisen elokuvan jälkeen. Halusin kunnioittaa siten hänen yksityisyyttään. Siksi 1940-luku jäi näyttelyssä vähemmälle huomiolle – loppuihan hänen uransa jo 1943. On ehkä vähän hassua, että talvisotaa tai jatkosotaa en tullut näyttelyssä maininneeksi ollenkaan, vaikka olisi toisaalta ollut mielenkiintoista laittaa esille kuvia Ester Toivosesta Lotta-tehtävissä. Kuitenkin Ester Toivosen kotirintamatehtäviin liittyi pientä kohuakin, kun eräs paikallislehti julkaisi Ester Toivosesta artikkelin sotasairaalan toimintaan liittyen (Rytkönen 2008, 61 - 63; Toivonen-Siirala 1965, 235). Henkilökohtaisesti koen myös sotahistorian jo hyvin näkyväksi mediassa ja kulttuurissa,

joten en kokenut tarvetta tuoda sitä tässä esiin. Koen myös 1930-luvun jääneen sota-ajan ja 1920-luvun varjoon.

Näyttelyyn liittyen olin haastateltavana lehdistötilaisuudessa, joka pidettiin näyttelyn avaamista edeltävänä viikolla. Silloin Haminan kaupunginmuseon kesänäyttelyistä tehtiin pieni uutinen Kymenlaakson sanomiin ennen avajaisia, joissa esiteltiin Naisen muotokuva ja Ester Toivonen -näyttelyt ja niiden tekijät. Artikkelissa myös ihasteltiin Ester Toivonen -näyttelyn vetonaulaa eli iltapukua. (Liite 4)

Tuntemaltani elokuvatutkijalta tilattiin kesällä useamman sivun artikkeli Ester Toivosesta Seura-lehteen. Hän mainitsi siinä näyttelyni. Myöhemmin, kun Yleisradion Kymenlaakson osasto teki Ester Toivosesta artikkelin nettisivuilleen, minua ja tätä samaa tutkijaa haastateltiin artikkelia varten asiantuntijoina (Kykkänen 2014).

Löysin näyttelyä tehdessäni useitakin uusia intohimoja ja kiinnostuksen kohteita. Tulevaisuudessa haluaisin tehdä enemmänkin näyttelyitä vaihtelevista aiheista, mutta erityisesti henkilöhistoriallisia. Projektin aikana oli myös mukava huomata, että minun luotettiin asiantuntijana. Minulle on ehdotettukin, tekisinkö ensi vuonna näyttelyn vuonna Regina Linnanheimosta. Tutkiminen ja museotyö alkoivat kiinnostaa yhä enemmän, joten uskoisin tämän opinnäytetyön ohjaavan tulevia opintojani ja uravalintojani. Tällä hetkellä minua kiinnostaisivat yliopisto-opinnot ja museologia sivuaineena.

LÄHTEET

Aikasalo, Päivi 2000. Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Helsinki: Kansatieteellinen arkisto.

Anttila, Pirkko 1996. Käsitöiden ja muotoilun teoreettiset perusteet. Porvoo: WSOY.

Brawne, Michael 1982. Museum Interior. New York: Architectural Book Publishing Company.

af Enehjelm, Niina 2004. Missit. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Kas tässä tämän kesän uimapuvut!. Mainos. 1936, Kotiliesi, Kesäkuu II 1936, 500.

Karhunen, Anita 1984. Sisustussuunnittelu. Julkaisu B 22/1983.

Kopisto, Sirkka 1997. Moderni chic nainen. Helsinki: Museovirasto.

Kykkänen, Valtteri 2014. Euroopan kaunein torjui Hollywoodin kosiskelut. Lehtitikkeli.

http://yle.fi/uutiset/ester_toivonen_100_vuotta__euroopan_kaunein_torjui_hollywoodin_kosiskelut/7396132. Päivitetty 7.8.2014. Luettu 5.12.2014

Lappalainen, Piippa ym. 1996. Kansakunnan vaatettajat. Porvoo: WSOY.

Pennanen, Riikka 2014a. Ester Toivonen: Centenary of a beauty queen. 21th Century Flapper -blogi. <http://21stcenturyflapper.com/ester-toivonen-centenary-beauty-queen/> Päiväämätön. Luettu 4.12.2014.

Pennanen, Riikka 2014b. Filmitähti Ester Toivonen ja kotimainen tähtikulttuuri 1930-luvulla. 10.8.2014 ”Rakkahin Ester” –seminaarissa pidetty puhe.

Pihlgren ja Ritola Oy, 2009. Pihlgren ja Ritola. www-dokumentti. <http://www.tapettitehdas.fi/> Päiväämätön 2009. Luettu 30.11.2014.

”Anna-Pogo” 2014. Naiset Euroopan kartalle Haminassa. Popot pogoillen -blogi. <http://www.rantapallo.fi/ananas2go/2014/07/23/naiset-euroopan-kartalle-haminassa>. Päivitetty 23.7.2014. Luettu 5.12.2014.

Projektin hallinta: Näyttelyprosessi:. Päiväämätön. Painamaton lähde, monistenippu Teatterimuseolta.

Rinne, Hannu, 2009., Säätyläiskartanosta rintamamiestalon jaloön yksinkertaisuuteen. www-dokumentti. <http://www.perinnemestari.fi/?id=68> 30.11.2009. Luettu 4.12.2014.

Rytkönen, Sisko 2008. Ihanat naiset valkokankaalla. Helsinki: Kustannus oy Majakka.

Suomen Trikoo Atlas kevätkausi 1935, 1935. www-dokumentti: kansalliskirjaston digitoidut aineistot, <http://digi.kansalliskirjasto.fi/pienpainate/binding/345923>. Päiväämätön. Luettu 7.12.2014.

Suomen Trikoo Atlas näyteikkunakuvasto 1, 1936. www-dokumentti: kansalliskirjaston digitoidut aineistot. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/pienpainate/binding/345923>. Päiväämätön. Luettu 7.12.2014.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404. www-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 2.12.2014.

Tekstiilejä Tampereelta: Suomen Trikoo Oy. Päiväämätön. www-dokumentti. <http://www.tampere.fi/ekstrat/vapriikki/tekstiilejatampereelta/trikoo.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 30.11.2014.

Toivonen-Siirala, Ester 1965. Rikas on elämä. Porvoo: WSOY.

Velarde, Giles 1988. Designing Exhibitions. London: The Design Council.

ESTER TOIVONEN - KANSAKUNNAN KAUNOTAR

Kauppiaantalomuseo, Mattila 14.5.-31.8.2014

ESINEET

1930- JA 40 -LUKUJEN MUOTIA

1. Atlas-uimapuvun mainostaulu vuodelta 1935, alkuperäinen valokuvavedos. Takana lukee ”Valok. Rauno Haarla, Tampereella, Pyynikin uimaranta”. Kuva ollut myös Suomen Trikoon Atlas kevätkauden kuvastossa 1935.
Mainostaulu Ester Toivosen perillisten yksityiskokoelmat.
2. Atlas-uimapuvun mainos: Kotiliesi II Kesäkuu 1936. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
3. Atlas-merkkinen uimapuku 1930-luvulta, valmistaja Suomen Trikoo OY, Tampere. Villaa. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
4. Paperinarukengät 1940-luvulta. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
5. Valokuvia Miss Suomi -kisoista 1933. Ester Toivosen perillisten yksityiskokoelmat.
6. 1930-40 -luvun korsetti, ”Viiva-laatu”. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
7. Suomalaiset kengät 1930-luvulta, merkki ”Viva”, valmistaja Partolan kenkätehdas OY, Tampere. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
8. Atlas-merkkinen pusero 1930- tai 1940-luvulta, valmistaja Suomen Trikoo OY, Tampere. Elina Ortamon yksityiskokoelma.
9. Klassinen kiinalaisvalmisteinen aamutakki, ehkä 1960-luvun lopulta. Viskoosia. Elina Ortamon yksityiskokoelma.

Näyttelyn esineluettelo

10. Mustat Aino -silkkisukat 1930-luvulta. Elina Ortamon yksityiskoelma.
11. Kotiliesi-lehden liite numeroon 5 1933 "Kotilieden kevät- ja kesäpukuja". Elina Ortamon yksityiskokoelma.
12. Sininen huopahattu 1930-1940 -luvulta. Elina Ortamon yksityiskokoelma.

ESTER TOIVONSEN HENKILÖKOHTAISIA ESINEITÄ

13. Kampauspöytä, jonka Ester Toivonen osti Miss Suomi -kisasta saamallaan rahoilla, 1930-luku. Ester Toivosen perillisten yksityiskokoelmat.
14. Ester Toivonen Miss Eurooppa -kisoissa 1934. Valokuva-albumi. Ester Toivosen perillisten yksityiskokoelmat.
15. Iltapuku, jossa Ester Toivonen kruunattiin Miss Euroopaksi. Luunvalkoista viskoosia. Ester Toivosen perillisten yksityiskokoelmat.

"[Ester Toivonen] oli puettu valkoiseen Atlas-kankaiseen iltapukuun ja oli hänellä pään ympärillä diadeeminauha --- ylväsryhtinen ilmestys, joka oli omiaan ilahduttamaan suomalaisen katsojan mieltä" Helsingin Sanomat 9.9.1934

ESTER ELOKUVATÄHTENÄ - VALOKUVAT TAULUISSA

16.

Rohdososaston myyjätär Irja Salo (Ester Toivonen) keimailevissa kengissään ja vahtimestari Miettinen (Heikki Välisalmi) elokuvassa Syntipukki, 1935.

Erkki Karu: Syntipukki 1935 © KAVI / Suomen Filmitoiminta SF Oy

Maire Rauta (Ester Toivonen) antaa neuvoja sulhaselleen, insinööri Reino Arolle (Toivo Palomurto) elokuvassa Onnenpotku, 1936
Glory Leppänen: Onnenpotku 1936 © KAVI / Suomen Filmitoiminta SF Oy

Nuoripari Aino Pakkola (Ester Toivonen) ja taiteilija Veikko Pajukivi (Jorma Nortimo) elokuvassa Asessorin naishuolet, 1937
Toivo Särkkä: Asessorin naishuolet 1937 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

Palvelijatar (Kyllikki Väre) ilmoittaa vieraasta Maire Raudalle (Ester Toivonen) elokuvassa Onnenpotku, 1936
Glory Leppänen: Onnenpotku 1936 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

17.

Maire Rauta purkaa sydäntään ystävättärelleen (Kaisu Leppänen) elokuvassa Onnenpotku, 1936
Glory Leppänen: Onnenpotku 1936 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

18.

Ester Toivonen haaveilee Irja Salona elokuvassa Syntipukki, 1935
Erkki Karu: Syntipukki 1935 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

19.

Kaunis Kreetta (Ester Toivonen) elokuvassa Nummisuutarit, 1938
Wilho Ilmari: Nummisuutarit 1938 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

Ester 1900-luvun alun puvussa elokuvassa Halveksittu, 1939
Jorma Nortimo: Halveksittu 1939 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

Arvo Helavallan rakastajatar Irmana, Helena Karan Auli Ranta kuuntelee. Valkoiset ruusut, 1943
Hannu Leminen: Valkoiset ruusut 1943 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

Kreivitär Margareta Armborgina Leif Wagerin Mauritz Armborgin kanssa Katariina ja Munkkiniemen kreivi, 1943
Ossi Elstelä: Katariina ja Munkkiniemen kreivi 1943 © KAVI / Suomen Filmitteollisuus SF Oy

IHAILIJOIDEN KERÄILYN KOHTEITA

20 Ihailijakirjeitä Ester Toivoselle 1930-luvulta. Elina Ortamon yksityiskokoelma.

21 . Nimikirjoituskirja 1940-luvulta. Riikka Pennasen yksityiskokoelma.

22 Tupakka-askin keräilykuva "Gallery of 1934" Mitchell's Cigarettes, julkaissut Stephen Mitchell & Son, Iso-Britannia, Elina Ortamon yksityiskokoelma.

23 Kortit vasemmalta oikealle:
"Miss Europa" Valok. Peltonen, julkaissut Korttikeskus 1934

Ester Toivonen saksanpaimenkoiran kanssa, Valok. Tenhovaara, julkaissut Korttikeskus 1937-38

Ester Toivonen Viipurin puvussa, Valok. Tenhovaara, Korttikeskus 1934

Ester Toivonen hiihtoasussa, Valok. Tenhovaara, julkaissut Korttikeskus 1937-38

Ester Toivonen elokuvassa Onnenpotku, Seuran postikortti 1930-luvulta.

Elina Ortamon yksityiskokoelma.

TOIVO J. SÄRKÄN ESTERILLE LAHJOITTAMA ALBUMI

24. Ester Toivonen elokuvassa Kaivopuiston kaunis Regina. Toivo Särkän Ester Toivoselle lahjoittama valokuva-albumi.

Kuva: Ossi Elstelä: Katariina ja Munkkiniemen kreivi 1943 © KAVI / Suomen Filmitieteellinen SF Oy

AIKAKAUSI- JA NAISTENLEHDET

25.Vasemmalta oikealle:

Kotiliesi -lehti elokuu I 1938 Kansikuva Martta Wendelin.

Suomen Kuvalehti 10/1937

Kotiliesi -lehti marraskuu I 1935

Elina Ortamon yksityiskokoelma.

26.Vasemmalta oikealle:

Olva-saippuamainos Kotiliedessä helmikuu II 1934

Diamond-creme -mainos Kotiliedessä helmikuu II 1935

Atlas-puseromainos Kotiliedessä marraskuu II 1934

Elina Ortamon yksityiskokoelma.

MAINOSKUVA

27. Henkel-permanenttimainosta varten otettu kuva 1930-luvulta
Suomi-Filmin toimittamaan SF-Uutiset -lehteen.

Kuva: KAVI

Ester Toivonen - kansakunnan kaunotar

14.5.-31.8.2014

- Näyttelyn taustaa ja näkökulmia
ilmiöön

Ester Toivonen - kansakunnan kaunotar

Kauppiaantalomuseossa ovat vakiintuneet viime vuosina persoonalliset ja ajatuksia herättävät kesänäyttelyt. Tänä kesänä museon valtaa kauneusteema ja päärakennuksessa esiteltävän näyttelyn aiheena on *Naisen muotokuva - kiharoita, kurveja, kosmetiikkaa*. Syksyllä 2013 tarjoutui mahdollisuus laajentaa näyttelytoiminta pihapiirissä olevaan rakennukseen Mattilaan. Tänä kesänä nähdään toisena kesänäyttelynä *Ester Toivonen - kansakunnan kaunotar*, joka kunnioittaa 1930- ja 40-luvulla nuorten naisten kauneusihanteena tunnetun, sittemmin myös elokuvanäyttelijän elämän työtä. Näyttely sopii erinomaisesti 1800-1900-luvun vaihteen kauneusihanteisiin keskittyvän *Naisen muotokuva* -näyttelyn pariin.

Ester Toivosen syntymästä Haminassa tulee elokuussa 2014 kuluneeksi 100 vuotta. Näyttelyn on käsikirjoittanut Elina Ortamo ja se on osa hänen opinnäytetyötään. Ester Toivonen herättää mielenkiintoa ajassamme monella tavalla. Ensinnäkin hän oli aikanaan hyvin poikkeuksellinen naishahmo, joka misseytensä jälkeen pääsi kokemaan aivan uudenlaisia naisen rooleja. Hänen säihkysilmäinen kauneutensa ja näyttelijäntaidot pääsivät oikeuksiinsa uuden taidemuodon, elokuvan kautta. Ester Toivosen ympärillä vahvasti elänyt ilmiö ihailijoineen liittyy vahvasti myös kaupungistumiseen ja se mukanaan tuomiin uusiin kulttuurivirtauksiin. Naisten uudenlaiset ammatit ja näkyminen kodin ulkopuolella olivat osa ilmiötä. Elokuun 10.päivänä Haminassa vietetään Ester Toivosen syntymäpäivää mm. elokuvanäytöksen ja seminaarin merkeissä Kino-Haminassa.

Lämpimät kiitoksemme näyttelyn toteuttamisesta ansaitsee Elina Ortamo sekä lisäksi monet henkilöt ja tahot. Suurimmat kiitoksemme esitämme Ester Toivosen omaisille, Anita ja Seppo Siiralalle, Satu Siirala-Fagerlundille perheineen ja Arvo Toivoselle ainutlaatuisen esineiden lainaamisesta näyttelyyn. Lämpimät kiitokset

myös Maila Ekholmille, joka auttoi meitä alkuunpääsyssä sekä Riikka Pennaselle, joka tässä vihkossa muistuttaa meitä kaikkia merkittävästä tähdestä, jollainen haminalaisesta nuoresta naisesta lopulta kehkeytyi: kansakunnan kaunotar. Myös museon työryhmälle sydämelliset kiitokset - se esittäytyy tarkemmin tämän vihkon viimeisellä sivulla.

Terhi Pietiläinen

Haminan kaupungin museot

KANSAKUNNAN KAUNOTAR

Haminasta Helsinkiin muuttanut Ester Toivonen viihtyi uudessa kotikaupungissaan hyvin. Hän asui kummitätinsä luona ja kävi töissä. Eräs suosittu vapaa-ajanviettopaikka oli Munkkiniemen Golf-Kasino pienoiskenttä, jossa Ester Toivonen serkkuineen kävi viettämässä sunnuntaipäiviään. Kasinon johtaja Ilmari Lehtinen kiinnitti huomiota Esteriin ja pyysi tätä osallistumaan kasinolla järjestettävään Miss Suomi -kisaan. Ester ei kuitenkaan innostunut ajatuksesta, eikä hänellä ollut kisaan vaadittavaa valokuvaakaan.

Kävi kuitenkin niin, että Ester Toivonen haettiin kotoaan kisoihin. Itse kasinonjohtaja tuli autolla kysymään tyttöä kisoihin ja kiidatti hänet kilpailupaikalle. Hiuksetkin olivat vielä märät aamukylvyn jäljiltä.

Perillä pukuhuoneessa Ester Toivosta pyydettiin vetämään uimapuku päälle. Hänellä ei ollut sellaista mukanaan, ja tässä vaiheessa Ester oli jo sitä mieltä, ettei kisoihin osallistumisesta tulisi mitään. Kaupungista haettiin hänelle uimapuku ja niinpä Ester saatettiin missikisalavalle hieman liian pienessä uimapuvussa.

Ääntenlaskun jälkeen tulos oli selvä: Ester Toivonen oli Miss Suomi 1933.

Mainoskuvien sähköväsilmäinen mannekiini

Suomen Trikoo valmisti Atlas-uimapukuja 1930-luvulta alkaen. Tehtaan mainokset korostivat pukujen muodikasta kuosia tai mallia. Rusketus oli tullut muotiin edellisellä vuosikymmenellä ja oli ihannoidun terveen ja urheilullisen elämäntavan merkki. Uimapukujen selkä oli yleensä avoin kuten aikakauden iltapuvuissakin.

Miss Suomi -kisan voittajan velvollisuuksiin kuului mallina poseeraaminen. Heti missivoittonsa jälkeen Ester Toivonen kuvattiin Orvo-saippuamainoksiin. Miss Eurooppa -voiton jälkeen Ester Toivonen oli entistä suosituimpi mainoskasvo monille yhtiölle.

Mainosala kehittyi paljon 1930-luvulla ja lehtien ilmoitusosastoissa esiteltiin paljon uusia kulutustuotteita sekä viimeisimpiä muotiluomuksia. Painotekniikan parantuessa mainoksissa alettiin käyttää valokuvia piirrosten rinnalla. Mainokset olivat visuaalisesti näyttäviä ja edustivat funkistyyliä.

Ester Toivonen esiintyi varsinkin kauneudenhoitotuotteiden mainoksissa – olihan hän ensin Suomen, sitten Euroopan kaunein nainen! Elegantin kaunottaren päällä esiteltiin mielellään myös vaatteita. Pelkkä nimikin oli myyvä: eräs ompelimo muistutti filmilehdessä, että juuri he valmistavat Ester Toivosen puvut filmiä ja yksityiselämää varten. Erityisesti Ester Toivosen näyttelijäuran alussa hänen nimeään korostettiin elokuvien markkinoinnissa. Esterille varattiin usein paikka lehtien kansikuvissa, vaikka rooli olisi ollut pieni.

1930-luvun kauneusihanne

Urheilullinen, hoikka, terve ja luonnollinen - sellainen oli 1930-luvun naisihanne. Naisille myytiin saippuoita, jotka saivat heidän kasvonsa näyttämään nuorekkaammilta ja raikkaammilta. Kasvoja ehostettiin harvoin muulla kuin puuterilla, ellei kyse ollut juhlista.

Hiukset olivat niin sanotusti shinglattu lyhyiksi. Usein hiuksissa oli permanentti, mutta niitä kiharrettiin muillakin tavoin, esimerkiksi kihartimien tai sitten hiusneuloilla (nykykielessä hiuspinneillä) kiinnitettyjen sormikiharoiden avulla. Niin sanotut vesilaineet luotiin joko kamman avulla tai erityisillä laineclipseillä. Vähitellen 40-luvulle tultaessa hiukset pitenivät ja kampaukset muuttuivat käytännöllisimmiksi.

Vaatemuoti korosti hoikkaa siluettia 1930-luvulla. Leningit olivat vartalonmukaisia ja ulottuivat puolisääreen. Kaksiosainen kävely-puku oli suosittu vierailupuku. Asusteet, erityisesti hatut ja kengät, olivat siron veistoksellisia. Vuosikymmenen lopussa muoti muuttui harteikkaammaksi ja helmet lyhenivät vain vähän alle polvipituisiksi 1940-luvulla. Sota-ajan pula vaikutti muotiin siten, että uusia materiaaleja ei enää saatu ja kangasta oli niukalti.

Miss Eurooppa-kisat ja elokuvaura

Ester Toivonen lähti Miss Eurooppa -kisoihin nähdäkseen maailmaa. Kisan järjestäjä oli nähnyt hänen kuvansa ruotsalaisessa lehdessä ja otti häneen henkilökohtaisesti yhteyttä. Ester Toivonen vastasi myöntävästi, vaikka ei itse uskonut pärjäävänsä kisoissa. Kisat järjestettiin Englannissa. Ulkomaille matkustelu oli mahdollista vain harvoille, joten tilaisuus oli käytettävä hyväksi.

Ruotsalais-ranskalainen Rouva Levetrin, joka oli määrätty Ester Toivosen kaitsijaksi kokosi ystävänsä taiteilija Juho Rissasen avulla matkapuvuston. Muotisalongit ja Suomen Trikoo lahjoittivat Miss Suomelle matkaa varten kaikki asut. Hankittiinpa missille savolainen kansallispukukin; kuopiolaissyntyisen Rissasen mielestä siinä oli kauneimmat värit.

Miss Eurooppa -kisoja edelsi kiertue Ranskassa. Ehdokkaita kierrätettiin kaupungista ja hotellista toiseen. Heidän esiintymisensä oli hotelleille ohjelmanumero ja vetonaula. Ranskan jälkeen ehdok-

kaat vietiin Englantiin. Kisat pidettiin kylpyläkaupunki Hastingsissa. Tuomarit valitsivat Miss Suomen Euroopan kauneimmaksi. Ester Toivoselle voitto oli täysi yllätys.

Voiton jälkeen lehdistö oli innoissaan. Erityisesti Suomessa oltiin riemastuneita, ja lehdet kirjoittelivat vielä viikkojen jälkeen Miss Euroopasta.

Heti Miss Eurooppa -voittonsa jälkeen Ester Toivosta pyydettiin Hollywoodiin, mutta hän kieltäytyi. Ester Toivonen ei tuntenut vetoa valkokankaalle.

Kuitenkin kotimaassaan hänet saatiin houkuteltua elokuvan pariin. Ester Toivosen ensimmäinen rooli kirjoitettiin viime hetkillä elokuvaan "Meidän poikamme ilmassa – me maassa". Vaikka Ester Toivonen ei pitänyt itsensä näyttelijänä ja oli epävarma näyttelijäntaidoistaan, hänen uransa jatkui neljäntoista elokuvan verran. Alussa hän oli kepeiden komedioiden päärooleissa, myöhemmin historiallisten pukudraamojen tärkeissä sivuosissa. Jälkimmäisiin sekä Ester itse että aikalaisarviot kokivat Esterin sopivan parhaiten. Viimeiseksi elokuvaksi jäi Valkoiset ruusut. Kuten muutkin aikansa filmitähdille, Ester Toivosellekin lähetettiin ihailijakirjeitä. Usein niissä pyydettiin nimikirjoituksella varustettua valokuvaa. Oli ollut mahdollista myös ostaa valokuvapostikortteja esimerkiksi elokuvalehtien myyntipalstoilta. Ester Toivosesta myytiin sekä Miss Eurooppa -titteliin että elokuvarooleihin liittyviä kortteja.

Valkoiset ruusut -elokuvan jälkeen Ester Toivonen vetäytyi perhe-elämän pariin.

-Elina Ortamo, näyttelyn käsikirjoittaja

Muut vihkosessa olleet tekstit:

ESTER TOIVONEN, FILMITÄHTI

Kirj. Riikka Pennanen, elokuvatutkija

PIENOISELÄMÄKERTA

Ester Toivosen lapsuus ja nuoruus Haminassa

Kirj. Tiia van der Stel, Haminan kaupungin museoiden työntekijä

Ester Toivosen filmografia

Meidän poikamme ilmassa – me maassa 1934

Syntipukki 1935

Onnenpotku 1936

Kaikenlaisia vieraita 1936

Asessorin naishuolet 1937

Kuin uni ja varjo 1937

Tulitikkuja lainaamassa 1938

Nummisuutarit 1938

Halveksittu 1939

Suotorpan tyttö 1940

Kaivopuiston kaunis Regina 1941

Puck 1942

Katariina ja Munkkiniemen kreivi 1943

Valkoiset ruusut 1943

Työryhmä

Näyttelyn suunnittelu ja käsikirjoitus

Elina Ortamo

sekä

Museon taustajoukot

Anna-Kaisa Hollanti

Pekka Hämäläinen

Tiina Karhu

Taina Parikka

Terhi Pietiläinen

Kaija Timperi

Taina Vihra

Tiia van der Stel

Valokuvataulujen taitto

Simo Huhtiranta

Juliste

Mirja Näkki

Näyttelyn tapetti Sahrami, keltainen, Philgren & Ritola Oy.

Kiitokset yhteistyöstä myös

Haminan kaupungin Kulttuuripalvelut

Haminan kaupungin Tekninen palvelukeskus

Kansallinen Audiovisuaalinen Instituutti KAVI

Palaute Elina Ortamon opinnäytetyöhön 17.11.2014

Tämä palaute on laadittu museohenkilökunnan kanssa käydyn keskustelun pohjalta.

Ester Toivonen – kansakunnan kaunotar -näyttely

Elina Ortamo otti yhteyttä Haminan kaupungin museoihin syksyllä 2013 tarjotakseen Ester Toivonen -aiheisen näyttelyn toteutusta seuraavalle vuodelle osana hänen opinnäytetyötään. Vuosi 2014 olisi haminalaissyntyisen Toivosen 100-vuotisjuhlavuosi. Aihe oli museon kannalta mitä kiinnostavin, ja se sopi hyvin Kauppiaantalomuseon näyttelyprofiiliin haminalaisen arjen kulttuurin ja historian esittelijänä. Haminassa syntynyt, sittemmin elokuvatähtenä ja valokuvamannekiinina uraa luonut Ester Toivonen (1914-1979) on ollut nuorten naisten tyyli-ikoni ja myös kauneustuotteiden sekä muodin edelläkävijä Suomessa.

Näyttelyn suunnittelutyö alkoi joulukuussa 2013 tapaamisella ja näyttelyn aiheen hahmottelulla tältä pohjalta ja suunnitelmalla koota siihen sopivaa aikaan liittyvää esineistöä. Päätimme ottaa yhteyttä Ester Toivosen jälkeläisiin, sillä museon omissa kokoelmissa ei ollut Ester Toivosen henkilökohtaista esineistöä. Näyttely suunnitelma alkoi täsmentyä nopeasti Ester Toivosen omaisten tapaamisen jälkeen ja henkilökohtaisten esineiden, puvun ja valokuvien löytymisen myötä. Aihe päätettiin rajata Ester Toivoseen muodin ja tyylin ihanteena Suomessa 1930-40-luvulla.

Ensimmäisen yhteydenoton perusteella museossa keskusteltiin ja innostuttiin mahdollisesta tarjolla olevasta erikoisnäyttelystä. Niihin museolla on harvemmin itsellään omia resursseja. Pohdittiin mahdollisten replikoiden varaan rakentuvaa näyttelyä. Tekijän kanssa keskusteltaessa ja Toivosen henkilökohtaisten esineiden löytyessä, päätettiin projekti rakentaa kuitenkin sekä niiden, että Elina Ortamon keräämien aikakauteen liittyvän esineistön kuten vintagevaatteiden, keräilykuvien ja mainosten varaan. Näyttelyn kestoksi sovittiin 15.5.-31.8.2014 ja Elinan osuudeksi sovittiin näyttelysuunnitelman laatiminen kirjoittaen ja esineistön käsittävän suunnitelman tekeminen (esimerkiksi havainnekuva piirtäen ja sen ohella kirjallinen selostus). Laadittiin myös sopimus Elina Ortamon esineiden lainaamisesta näyttelyn ajaksi. Esineiden palautuksen yhteydessä tehtiin esineille museon edellyttämä kuntotarkastus demonstraatiomielessä vaikka lainaaja ei olisi sitä edellyttänyt. Näyttelyä jatkettiin Valojen -yö tapahtumaan asti 19.9. 2014.

Näyttelykäsikirjoitus ja näyttelyn rakentaminen

Sovittiin näyttelykäsikirjoituksen laatimisesta sekä näyttelyn rakentamisesta sekä mahdollisesta oheisohjelmasta. Elina Ortamo otti museoihin yhteyttä hyvissä ajoin. Näyttelypalavereja pidettiin noin viisi kertaa, joista osassa oli läsnä

myös museon henkilökuntaa ennen näyttelykäsikirjoituksen valmistumista. Yksi palaveri pidettiin skypeen välityksellä. Näyttelyn rakentaminen ajoittui erityisen vaativaan ajankohtaan museon kannalta, sillä samaan aikaan oli rakenteilla Kauppiaantalomuseon kauneutta käsittelevä kesänäyttely Naisen muotokuva sekä Kaupunginmuseon erikoisnäyttely. Elinan työskentelyn ohjaaminen oli keskitettävä rajattuun ajanjaksoon, jolloin väkeä ja ohjaajia oli paikalla. Lisäksi näyttelyyn tuli arvokkaita yksityisen tahon laina-esineitä, mikä aiheutti lainasopimusten tekemistä ja konservaattorin palvelujen käyttöä. Näyttelykäsikirjoittajalta ei edellytetty em. sopimusten tekemistä.

Elinan vahvuudet ja osaamisen kehittämistarpeet

Näyttelyn rakentamista voi luonnehtia luovaksi ja kiehtovaksi prosessiksi, jossa usein osa palasista loksahaa paikoilleen vasta näyttelyä rakentaessa. Näin tapahtui paljolti myös tämän näyttelyn rakentamisessa. Elina osoitti itsenäisyyttä ja rohkeutta yhteydenotossa museoon ja heittäytyessään työhön aivan uudessa ympäristössä ja uusien ihmisten kanssa. Toisaalta näyttelyn rakentamisen onnistuminen edellyttää melko tarkkaa aikataulutusta ja ennakkosuunnittelua. Ennakkosuunnittelu toteutettiin yhteistyössä museon kanssa.

Vahvuutensa Elina osoitti erityisesti näyttelyn ideoinnissa ja näyttelykäsikirjoituksen laatimisessa. Näyttelytekstit olivat sujuvia ja lisäksi ne olivat moitteetonta suomea. Niiden pohjalta voisi syntyä tulevaisuudessa jokin laajempikin kirjallinen tuotos tai julkaisu. Näyttelytekstit eli kuvaus Ester Toivosesta aiheen kannalta sekä esineluettelot valmistuivat myös näyttelyn rakentamista ajatellen ajallaan ja niissä oli uutta tietoa. Näyttelystä voi poimia monia kekseliäitä yksityiskohtia ja oivalluksia, esimerkiksi mainosten ja vintage-vaatteiden yhtymäkohdat tai veikeät somisteet ja muut ajan henkeä ilmaisevat elementit. Elina Ortamo osoitti työssä erityisesti joustavuutta, yhteistyöhalua ja visuaalista tyylijatua kokonaisuutta yhdessä kehitettäessä. Saimme arvokasta asiantuntemusta ja tutkimuspanosta museolle aiheesta.

Elina Ortamo pääsi tutustumaan näyttelykäsikirjoittajana ja -suunnittelijana museon arkeen. Työ museossa edellyttää kaikilta järjestelmällisyyttä, suunnitelmällisuutta ja yhteistyötä sekä itsenäisyyttä. Osaamisen kehittämistarpeet liittyvät lähinnä aikataulutamiseen, itsenäiseen työotteeseen ja kokonaisuuden hahmottamiseen työyhteisössä. Jatkossa Elina voi kehittää aikataulutettua työskentelyä esimerkiksi tutustumalla museon aikatauluihin etukäteen. Myös jämähyyttä voi vielä työotteessa vahvistaa. Työsuunnitelmaksi viety idea sekä tietyt esivalmistelut (uimapuvun pahvitorso valmiina ennen näyttelyä) olisivat ehkä helpottaneet ja nopeuttaneet työprosessia paikan päällä. Myös esineiden käsittelyssä oli havaittavissa hienoista huolettomuutta museon näkökulmasta. Museo on erilainen työympäristö verrattuna vaikkapa teatte-

riin. Työsuojelunäkökohtiin on edelleen jatkossa kiinnitettävä huomiota myös freelancerina työskennellessä.

Mainitsemani kehittämistarpeet ovat aivan luonnollisia ja ymmärrettäviä ottaen huomioon tekijän tähänastisen vielä melko vähäisen kokemuksen alalla. Uusien vastaavien tehtävien ja projektien myötä Elinan ammatillinen työote tulee näissä näkökohdissa varmasti vahvistumaan. Jo näyttelyn aikana Elina otti suuria edistysaskelia ja hän otti hyvin palautetta vastaan. Toisaalta Elinan työtä olisi varmasti helpottanut myös museon puolelta tapahtunut näyttelyn suunnitelman ja rakentamisen yksityiskohdista sopiminen tarkemmin ja sekä selkeämpi ennako-ohjeistus, mitä kaikkea näyttelyn suunnittelijalta museossa odotetaan.

Näyttelyn anti ja merkitys museolle

Näyttelyn aiheenvalinta oli kerrassaan onnistunut ja se täydensi hyvin Kauppiaantalomuseon Naisen muotokuva -kesänäyttelyä. Lisäksi näyttely itsessään osoittautui yleisöä kiinnostavaksi vetonaulaksi Hamina Tattoo -tapahtuman aikana elokuussa. Näyttelyllä oli siis kiistämätön merkityksensä myönteistä huomiota saaneessa museon näyttelykokonaisuudessa kesällä 2014. Näyttely sai mukavasti näkyvyyttä niin paikallismediassa kuin valtakunnallisessa aikakauslehdissä osin Elinan omien hyvien verkostojen ansiosta (esim. Seura-lehti). Elina Ortamon rohkean ja luovan otteen sekä vintage-asiantuntemuksen myötä museomme sai uusia ja raikkaita tuulia tulevaisuuden näyttelyjen toteutukseen. Myös nuoremman haminalaisen kulttuurihistorian esittely on jatkossa tarpeen.

Elokuussa järjestettiin Ester Toivonen syntymäpäivän merkeissä hänen uraansa elokuvassa käsittelevä elokuvatapahtuma yhteistyössä Haminan kulttuuripalvelujen kanssa. Elina Ortamo esiintyi luontevasti haastateltavana luentoja ja yhden elokuvan kattavassa tapahtumassa. Tilaisuudesta muodostui persoonallinen ja se sai positiivista palautetta läsnä olleilta.

17.11.2014 Haminassa

Terhi Pietiläinen

Museojohtaja, Haminan kaupungin museot

Kymen Sanomat maanantai 12.toukokuuta 2014

Näyttelyiden pääosassa naiskauneus

HAMINA | Kauppiaantalomuseossa on esillä myös puku, jossa haminalaissyntyinen Ester Toivonen kruunattiin Miss Euroopaksi.

ANTTI-JUSSI LARVIO

NAISKAUNEUS on avainsana Haminan Kauppiaantalomuseon kahdessa kesän erikoisnäyttelyssä. Museon päärakennuksen *Naisen muotokuva – kiharoita, kurveja ja kosmetiikkaa* -näyttelyssä käydään läpi naiskauneuden muutoksia 1860-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan.

Museon pihapiirissä sijaitsevan Mattilaa on puolestaan koottu *Ester Toivonen – kansakunnan kaunotar* -näyttely.

PÄÄRAKENNUKSEN näyttelyssä paneudutaan pukumuotiin, kampauksiin ja ehostuksiin, jotka olivat hallitsevina viiden vuosikymmenen aikana. Esillä on muun muassa kuvamateriaalia eri aikakausilta ja lehtiartikkeleita sekä kauneudenhoitoon liittyvää esineistöä. Näyttelyn on koonnut museonhoitaja **Taina Parikka**.

HAMINASSA 100 vuotta sitten syntyneen **Ester Toivosen** elämää esittelevän näyttelyn erikoisuus on luuvärinen, viskoosista valmistettu puku, jossa Ester Toivonen kruunattiin Miss Euroopaksi vuonna 1934.

Lisäksi esillä on Toivoselle 1930-luvulla lähetettyjä ihailjakirjeitä, lehtileikkeitä, valokuvia hänen elokuvistaan ja Toivoselle kuulunut kampauspöytä. Suuri osa näyttelyaineistosta on saatu lainaksi Toivosen jälkeläisiltä. Näyttelyn on suunnitellut teatteripuvustajaksi opiskeleva **Elina Ortamo**.

TOIVONEN syntyi Haminassa 7.8.1914. Ympyräkaupungin hän jätti 16-vuotiaana muuttaessaan Helsinkiin. Vuonna 1933 Toivonen taivuteltiin osallistumaan Miss Suomi -kisoihin, jotka hän voitti. Seuraavan vuoden Miss Eurooppa -kisojen voiton jälkeen Toivonen teki uraa niin elokuvanäyttelijänä kuin valokuvamallinakin.

Molemmat näyttelyt avautuvat 14. toukokuuta.

Ester Toivosen elämäntyötä kunnioitetaan Haminassa myös elokuun 10. päivänä. Tuolloin järjestetään elokuva-

100
vuotta
Ester
Toivosen
syntymästä.

Kauppiaantalomuseon näyttelyt koonneet Elina Ortamo (vasemmalla) ja Taina Parikka ovat sonnustautuneet näyttelyiden aikakautta kuvaaviin asuihin. Taustalla on Ester Toivosen puku, jossa hänestä tuli Miss Eurooppa.

teatteri Kino-Haminassa *Rakkahin Ester!* -seminaari ja esitetään elokuvia, joissa Toivonen näytteli.

● *Naisen muotokuva – kiharoita, kurveja ja kosmetiikkaa -kesänäyttely 14.5.–31.8. Haminan Kauppiaantalomuseossa (Kasarminkatu 6, Hamina).*

● *Ester Toivonen – kansakunnan kaunotar -näyttely 14.5.–31.8. Kauppiaantalomuseon Mattilassa (Kasarminkatu 6, Hamina).*

ESTER TOIVONEN

- Syntyi 7.8.1914 Haminassa.
- Kruunattiin Miss Suomeksi vuonna 1933.
- Valittiin Miss Euroopaksi vuonna 1934.
- Näytteli muun muassa elokuvissa Syntipukki (1935),
- Asessorin naishuolet (1937), Suotorpan tyttö (1940),
- Kaivopiiston kaunis Regina (1941), Katarina ja Munkkiniemen kreivi (1943)
- ja Valkoiset ruusut (1943).
- Ester Toivonen kuoli Helsingissä vuonna 1979.